

SKEPTIKKO

1/2017

Sisältö

1/2017

SARI HARJU

Mika Karjalainen on tehnyt skeptisen laulun "En oikein tiedä", s. 4-6.

4 Mika Karjalainen

MINÄ, SKEPTIKKO

7 Boxa

GNOOMIT

8 Mikko Repka

"VALHEITA LEVITETÄÄN TOISTUVASTI"

12 Raevaara

TURRUTTAAKO YLIANNOS TIETOA AJATTELUN?

14 Osmo Tammisalo

TRUMP, ORWELL, KANSA JA ELIITTI

17 TULISIKO YDINVOIMAA LISÄTÄ VAI VÄHENTÄÄ?

18 Risto K. Järvinen

TENK: KÄNNYKKÄSÄTEILYKIRJOITTELU VAIKEUTTI EPÄASIAALLISESTI DOSENTIN TYÖTÄ

23 Juha Leinivaara

MINNE KATOSI LENTO AA77?

24 Jari Lipsanen

MUSTELÄISKÄTESTIN UUSI NOUSU?

27 LeiniVaara

SHARKBANZ JA HAIVAARA

28 Janne Kontala

SKEPTIKOT MAAILMANKUVATUTKIMUKSESSA

Julkaisija: **SKEPSIS^{RY}** #115

Tieteiden talo
Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki
www.skepsis.fi

Päätoimittaja: Risto K. Järvinen

E-mail: editor@skepsis.fi

Toimitus: Närhitie 11, 01450 Vantaa

Toimitusneuvosto: Tapio Kortesaari, Heikki Nevala,
Jussi K. Niemelä, Minna Poutanen,
Tiina Raevaara.

Taitto: Tampereen seudun
Työllistämisyhdistys Etappi ry
Mediapaja / Mari Mehtälä

Kaikki tässä lehdessä julkaistut kirjoitukset ovat kirjoittajien omia mielipiteitä, eivätkä välttämättä edusta toimituksen tai Skepsiksen virallista kantaa.

Lehdellä on oikeus tehdä kopioita artikkeleista, saattaa niitä yleisön saataville sekä siirtää aineistoa kolmansille osapuolille, lähinnä tutkimuskäyttöön. Skeptikon näköislehti julkaistaan kahden vuoden viipeellä Skepsiksen www-sivuilla.

Skeptikko on sitoutunut noudattamaan Journalistin ohjeita ja Julkisen sanan neuvoston toimintaperiaatteita.

Painopaikka: PK-Paino
ISSN 0786-2571

Ilmoitushinnat: 1/1 (180 x 260 mm) 500 €
1/2 (180 x 130 tai 90 x 260) 250 €
1/4 (90 x 130 tai 180 x 65) 125 €

Seuraava Skeptikko ilmestyy kesäkuussa. Lehteen tarkoitettu materiaali tulee olla toimituksessa toukokuun loppuun mennessä.

31 Ivan Puopolo esittää

ÄLYLLÄ EI LISÄÄNNYÄ

32 SKEPTIKKO 20 V. SITTEN

34 IHME JUTTUJA

36 Risto K. Järvinen

KIRJAT: KALOREITA JA MUITA MYSTEEREITÄ

38 Risto K. Järvinen

KIRJAT: PAHA SKEPSIS

39 Ilmo Pärssinen

KIRJAT: RAAMATTU, LYHYT OPPIMÄÄRÄ

Kansi: Trump, Orwell, kansa ja eliitti. Mistä Donald J. Trumpin vaalimenestys johtui? Jo muutama päivä epävakaa narsistin presidenttiyttä osoitti tarpeen kunnollisille selityksille, s. 14-16. Kuva: Mikko Silventoinen.

SKEPSIS^{RY}

30 vuotta kysymyksiä

SKEPSIS RY viettää juhlavuotta. Kolmekymmentä vuotta sitten (3. maaliskuuta 1987) Helsingin yliopiston pienen konsistorin istuntopöydään kokoontui kolmisenkymmentä ihmistä perustamaan yhdistystä ”paranormaaleita ilmiöitä koskevien väitteiden tieteelliseksi tutkimiseksi ja asiaa koskevan tieteellisen tutkimuksen tunnetuksi tekemiseksi”. Yhdistyksen perustamiskokouksen oli kutsunut koolle Raimo Tuomela Helsingin yliopiston käytännöllisen filosofian laitokselta.

Tuomela oli tutustunut Yhdysvalloissa 1976 perustettuun skeptikköjärjestö CSICOPiin (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal) järjestön lehden *Skeptical Inquirerin* välityksellä, ja hän toivoi vastaavanlaisen järjestön perustamista myös Suomeen.

”En nyt enää kovin tarkkaan muista, miten kaikki itse asiassa alkoi. Olin ollut syksyllä 1986 yhteydessä Hannu Karttuseen ja Heta ja Matti Häyryyn ja pohtinut heidän kanssaan tällaisen yhdistyksen perustamista. Siitä se sitten jotenkin lähti käyntiin”, Tuomela kertoo Marketta Ollikaisen artikkelissa ”Tuokiokuvia Skepsiksen kymmenvuotistaipaleelta” (*Skeptikko* 2/1997).

Yhdistyksen ensimmäisen varsinaisen hallituksen puheenjohtajaksi valittiin S. Albert Kivinen ja jäseniksi Tuomelan, Karttusen ja Heta Häyryn lisäksi Nils Mustelin varapuheenjohtajaksi, Nils Edelman ja Pekka Hartola. Yhdistyksen sihteeriksi ja rahastonhoitajaksi lupautui Matti Virtanen.

Skepsiksen perustajien mielessä kangasteli järjestö, joka ryhtyisi ponnekaasti tukemaan paranormaaleita ilmiöitä koskevien väitteiden tutkimusta ja mahdollisesti itsekin tekisi pienimuotoista tutkimustyötä. Hyvin pian kuitenkin huomattiin, ettei tähän ollut mahdollisuuksia. Tutkimusta olisi pitänyt tehdä muun työn ohessa, koska aiheet eivät suoranaisesti liittyneet kenenkään yhdistyksen perustajajäsenen omaan tutkimustyöhön.

Skepsis keskittyikin enemmän valistustyöhön. Yhdistyksen näkyvää kansanvalistajan roolia ajoivat puheenjohtajakausillaan erityisesti Nils Mustelin (1989-1993) ja hänen seuraajansa Lauri Gröhn (1993-1994), jotka kumpikin lukuisilla julkisilla esiintymisillään radio- ja televisio-ohjelmissa sekä lehtien palstoilla toivat kosolti mainetta yhdistykselle. Vaikka yhdistyksessä visusti varotaankin pilkkaamasta niitä, jotka uskovat omaavansa yliluonnollisia kykyjä, Mustelinin ja Gröhnin julkinen toiminta herätti närkästystä rajatiedon harrastajissa. Skeptikoita alettiin haukkua tiukka-pipoiksi rakkikoiriksi, jotka pilasivat ihmisiltä oikeuden uskoa mihin halusivat. Kuvaa

ei kohentanut se, että yhdistys lähti mukaan omalla osastollaan ”Hengen ja tiedon messuille”.

Skeptikko-lehti alkoi ilmestyä syksyllä 1988. Vuonna 1989 Skepsis julkaisi yhteistyössä Ursan kanssa artikkelikokoelmakirjan ”Paholaisen asianajaja” ja vuonna 1997 jatko-osan ”Paholaisen asianajajan paluu”. Samana vuonna 1989 Skepsis julisti haasteen: yhdistys lupasi 10 000 markkaa sille, joka haasteen sääntöjen mukaisissa valvotuissa koeloissa onnistuu tuottamaan paranormaalisti katsottavan ilmiön tai osoittaa omaavansa niin sanottuja yliluonnollisia tai okkulttisia kykyjä, kuten selvänäön, ennustamisen, psykokesian tai ruumiistapoistumisen taidon. Ensimmäisen Huhua-palkintonsa Skepsis myönsi 1989 WSOY:lle ”pitkällisestä ja ansiokkaasta toiminnasta valetieteellisen kirjallisuuden kustantamisen ja levittämisen alueella”. Risto Selinin kirjoittama ja Ursan kustantama ”Ihmeellinen maailma – Skeptikon tietosanakirja” ilmestyi 2001.

Tänä päivänä Skepsiksen toiminta on jonkin verran erilaisia kuin kolmekymmentä vuotta sitten. Ufot ja varpumiehet ovat väistyneet taka-alalle, mutta naisia ja nuoria pitäisi edelleen saada jäseniksi enemmän. Skepsiksen haasteesta, nyt jo 20 000 eurosta, kiinnostuu yksi tai kaksi henkilöä vuodessa. Huhua-palkinnon sai viime vuonna Keski-Pohjanmaan kansanopisto ”pseudotieteellisten kurssien sisällyttämisestä koulutustarjontaan”. Vastapainoksi Huhua-palkinnolle perustettiin vuonna 1995 Sokrates-palkinto, joka annetaan tunnustuksena Skepsiksen toimeenkuvaan kuuluvien asioiden ja sokraattisen rationaalisen ajattelun edistämisestä. Ensimmäisen palkinnon sai biologian ja maantiedon opettaja Sini Hirsikangas-Huttunen, viime vuonna palkinnon sai aivotutkija Minna Huotilainen. Tämän vuoden Sokrates-palkinnon saajaksi otetaan parhaillaan ehdotuksia vastaan.

Internetin piti tuoda maailman kaikki tieto kaikkien ulottuville, mutta kuinka kävi? Verkossa jyllää pseudotiede, salaliittoteoriat ja suoranainen humpuuki, ja ihmisten eristäytyminen samanmielisten some-kupliin takaa, ettei korjaava tieto koskaan eksykään silmien eteen. Nämä seikat pontimenaan Skepsis julkaisee huhtikuussa Ursan kustantaman ja Tiina Raevaaran toimittaman kirjan ”Voiko se olla totta? – Skeptisiä näkökulmia nykymenoon”. Kirjassa skeptikkokirjoittajat paljastavat totuudenjälkeisen aikamme uskomuksia.

Kirja julkistetaan Skepsiksen kolmekymppistilaisuudessa lauantaina 29. huhtikuuta Tiedekeskus Heurekaassa. Tervetuloa juhlimaan!

RISTO K. JÄRVINEN

Minä, skeptikko:

Mika Karjalainen

”En olisi voinut liittyä Skepsikseen, mikäli yhdistys olisi vaatinut ehdottoman ateistista maailmankatsomusta.”

OLEN 49-VUOTIAS OPETTAJA-MUUSIKKO. Synnyin ”männikkömetsien ja rantojen raitojen maisemiin” eli Jyväskylään, josta muutin vuonna 1995 lähes Sibeliuksen naapuriksi Järvenpähän. Olen opiskellut ja saanut pätevyyden monenlaisiin opettajan virkoihin: erityisopettajaksi, erityisluokanopettajaksi, luokanopettajaksi, rehtoriksi ja aineenopettajaksi. Nuoruudessani tein sekalaisia töitä: olin postinkantaja, rakennusmies, vapaa-ajanohjaaja, projektinvetäjä ja töissä mm. päiväkodissa sekä vanhainkodissa. Nykyään toimin erityisopettajan virassa yläkoulussa. Muusikkona minulla on musiikki- ja opetusalan pienyritys ”Vekkulisointi”. Harrastan musiikkia (etenkin laulujen tekemistä ja bändisoittoa Autoradio-yhtyeessä), liikuntaa ja tiedeartikkeleiden tutkimista sekä asioiden pohdiskelua.

USKONTO TOI TURVAA JA JATKUVUUTTA

LAPSUUTENI EI OLLUT TAVANOMAINEN. Kasvoin kasvatilapsena äidinäitini hoivissa, sukulaisteni ympäröimänä. Äitini oli minut saadessaan vasta 17-vuotias ja isäni kuoli, kun olin 2-vuotias. Poliisit, perheväkivalta, huumeet, alkoholi, rikollisuus, köyhyys ja työttömyys olivat lapsuuden asuinkorttelissani niin arkisia asioita monilla perheillä, että en ymmärtänyt niissä olevan mitään poikkeuksellista.

Eräs asia kuitenkin erotti minut useimmista naapuriperheiden lapsista: hyvä koulumenestykseni. Oppiminen oli minulle helppoa, ja kiitettävien keskiarvojeni sekä kouluaineita kohtaan tuntemani aidon kiinnostuksen myötä olin jatkuvasti luokkani parhaimmistoa. Hyvän oppimiskyyni ja monien minua tukeneiden ihmisten avulla selvisin varsin vähin vaurioin rankoista lapsuudenkokemuksistani. Opiskelin Jyväskylän sekä Helsingin yliopistoissa, perustin perheen ja sain kolme omaa lasta.

Kasvoin lapsuudessani vahvojen ideologioiden vaikutuspiirissä. Kummatkin isoäitini olivat uskonnollisia. Kiinnostuin jo hyvin nuorena uskonnosta, koska se toi minulle eräänlaista turvaa ja jatkuvuutta. Kotona asuva enoni oli puolestaan kiinnostunut parapsykologiasta. Hän luki Ultra-lehteä ja muuta rajatiedon kirjallisuutta, jonka käsitteistöön minäkin innokkaana lukijana samalla tutustuin.

Erään kaverini perhe kannatti kommunismia ja niinpä osallistuin heidän mukanaan mm. vappumarsseille. Toisen kaverini perhe kuului Helluntaiherätykseen, heidän kanssaan kävin uskonnollisissa tilaisuuksissa. Asuintaloamme vastapäätä sijaitsi Vapaakirkko, jonka poikakerhoon lähes kaikki läheisten vuokratalojen pojanviikarit osallistuivat. Mormonikirkon ajatteluun pääsin kurkistamaan, kun kävin mormoniserkkuni siellä pitämällä pianotunneilla. Varsinainen sosiaalinen uskonnollinen heräämiseni tapahtui kuitenkin rippikoulun, isokoulutuksen ja seurakuntanuorten toimintaan osallistumisen myötä.

RISTIRIITA JÄRJEN JA TUNTEEN VÄLILLÄ ON REPIVÄ

OLEN NÄHNYYT paljon yliluonnollisiksi väitettyjä ilmiöitä eri seurakuntien tilaisuuksissa: kielilläpuhumista, sairaiden parantamista rukouksen voimalla, kaatumisia hengen voimasta ja jopa riivaajien ulosajoa. Kun kerran koin eräässä kokouksessa vahvaa tarvetta kaatua jonkin alttarilta päin vaikuttavaksi aistimani voiman vaikutuksesta, luonnontieteelliseen ajatteluun taipuvainen järkeni otti kuitenkin vallan: aloin tunnustella valtimosykettäni, tarkkailla hengitystäni ja muutenkin analysoida tilannetta. En sitten kaatunutkaan.

Yliluonnolliselta vaikuttavia mielikuvia ja tuntemuksia olen kokenut myös ollessani joitakin kertoja hypnotisoituna. Tällöinkin huomaisin voivani kuitenkin tahdollani vaikuttaa siihen, kuinka syvälle hypnoosiin vaivun – olin myös valmis heräämään hypnoosista heti halutessani. En ollutkaan ehkä niin suggestioherkkä kuin olin kuvitellut.

Hengen ja tiedon messuilla olen vierailut muutaman kerran, ja käynyt siellä Kirlian-kuvauksessa sekä erilaisilla ennustajilla. Noilla menetelmillä saamani ”tieto” itsestäni ja elämästäni on ollut valitettavasti vain huonosti laadittujen horoskooppien tasoista yleisluontoista hömppää, vaikka olen nimenomaan pyytänyt etukäteen mahdollisimman yksityiskohtaista kuvausta.

Isäni suvun kantaisä on Rautalammin kappalainen Simon Erici Storckovius (1630-1677). Luultavasti tästä geneettisestä perinnöstäni johtuen en ole koskaan pystynyt kokemaan, että olen ateisti. Vitsailen nyt tietenkin vahvasti, mutta ehkäpä jokin geneettinen herkkyys henkisen ajattelun suuntaan voi su-

vustani löytyä. Sukututkimuspapereita selailemalla huomaan nimittäin, että siellä on pappia, säveltäjiä, tanssijaa ja kuvataiteilijaa. Mäkihyppääjä ja ralliautoilun maailmanmestari eivät tosin sovi kuvaan perinteisistä hengenmiehistä.

Summa summarum. En olisi voinut liittyä Skepsikseen, mikäli yhdistys olisi vaatinut jäseniltään ehdottoman ateistista maailmankatsomusta. Toin myös jäsenhakemuksessani esille sen, että koen olevani eräänlainen kristitty agnostikko. Myönnän toki monet epäloogisuudet ja ristiriitaisuudet, joita kristinuskokin pitää sisällään. En myöskään puolustele sitä sortoa, ihmisoikeuksien polkemista, fyysistä ja henkistä väkivaltaa, ahneutta tai vallanhimoa, jota uskonnon varjolla on harjoitettu.

Loogisin selitys maailmassa ilmenevään kohtuuttomaan, epäinhimilliseen kärsimykseen on kieltämättä se, että Jumalaa ei ole olemassa, ei ainakaan rakastavaa tai asioihin vaikuttamaan pystyvää/tahtovaa Jumalaa. Kuitenkin, kaikesta tästä epätieteellisestä sekamelskasta huolimatta jotenkin vain koen – tunteellisen intuitiivisella tavalla – ettei ihmisjärki tai ihmisen psykofysiologinen olemus ole tässä maailmankaikkeudessa välttämättä kaiken mitta. Tiedostan toki sen, että tällaisille intuitiivisille tuntemuksille voitaneen löytää tieteellisiä selitysmalleja, vaikkapa psykologian, sosiologian ja lääketieteen alueilta. Voin siis olla väärässä. Ristiriita järjen ja tunteen välillä on repivä.

EI TARVITSE OLLA KATKERA

SEURAAAN AKTIIVISESTI yleistajuisia tiedelehtiä ja tiedartikkeleita. Yksittäisen tieteellisen tutkimuksen perusteella kirjoitettavien kohuotsikoiden sijaan haluan mieluummin perehtyä useampien saman aihepiirin tutkimusten meta-analyysiin.

Halusin myös selvittää syvällisemmin, mistä kristinuskossa ja Raamatussa on oikein kysymys. Niinpä opiskelin sivuaineena Helsingin yliopistossa teologiaa uskonnon yläkoulun aineenopettajan pätevyyteen vaadittavan oppimäärän verran.

Kun opettajanvirteni vaihtui alakoulusta yläkouluun, tustuin matematiikan-, fysiikan- ja kemianopettaja Jukka Vuoreen. Kuntosalikaveruutemme ohella aloimme keskustella myös tieteeseen liittyvistä asioista. Jukka kertoi kuuluvansa Skepsikseen ja suositteli minullekin yhdistyksen luentoja. Innostuin välittömästi, ja liityin Skepsikseen.

Skepsiksen luennot ovat olleet minulle ymmärrystä lisääviä ja pohdintaan johdattelevia. Luentojen jälkeiset illalliset ovat hyvä jälkiruoka: tarjolla on mielenkiintoisia ihmisiä ja erittäin monipuolisia näkökulmia antavia juttutuokioita tieteellis-kriittisessä, mutta vapaamielisessä ilmapiirissä.

Pahinta ja vaarallisinta huuhaata tällä hetkellä on tieteilä ja tutkimuksella perustelluista näkökulmista piittaamaton, suoranainen valehtelu ja asioiden räikeä vääristely omien päämäärien saavuttamiseksi. Skeptikkona olen monista asioista, kuten tieteen kehityksestä, aidosti innostunut ihminen. Olen myös valmis muuttamaan käsityksiäni ja mielipiteitäni, mikäli ne osoittautuvat puutteellisiksi tai vääristyneiksi.

Tärkein lukemani kirjoitus on YK:n ”Yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus”, mutta myös Raamattu siltä osin kuin se ei loukkaa em. asiakirjaa.

*”Tähän täällä tyytyä kai täytyy,
jos jotain löydän, heti epäilen.
Kai surun varjot tekee musta nöyrän,
mut unelmistain koskaan luovu en!”*

”En oikein tiedä”
säv. & san. Miksa Karjalainen

Empatiani ja kykyäni ymmärtää sekä hyväksyä erilaisuutta kasvoi pakosti elämäni haastavien lapsuuden- ja nuoruudenkokemusteni myötä. Minun ei tarvitse olla katkera, vaan olen monesta asiasta kiitollinen ja jopa toiveikas. Haluan ohjata myös seuraavaa sukupolvea hyvän elämän alkuun. Opettajantyöni tarjoaakin tähän oivan mahdollisuuden. Nuorisoa olisi hyvä saada enemmän mukaan myös Skepsiksen toimintaan.

EN OIKEIN TIEDÄ

OLEN TEHNYT UUDEN LAULUN ”En oikein tiedä”, joka kuvaa skeptistä, mutta kuitenkin avoimen uteliasta ja perusmyönteistä, unelmiinkin uskovaa asennetta elämää kohtaan. Meillä ei ole yleisesti hyväksyttyä tieteellistä näyttöä mistään yliluonnollisten voimien olemassaolosta. Jumalakuvat ja uskontojen sekä ideologioiden tulkintatavat vaikuttavat muuttuvan historian saatossa kulloisten vallanpitäjien ja vallitsevien kulttuurien intressien mukaisesti. Omnipotentteina itseään pitäviin ideologioihin näyttää kietoutuvan myös vallanhimoa ja kohtuutonta ahneutta. Kaikkiin tiedon, tieteen ja uutisten nimellä meille tarjottaviin asioihin kannattaa suhtautua rakentavan kriittisesti.

Millainen on maailman tulevaisuus? Muuttuuko ihmisten olemus radikaalilla tavalla vai säilyvätkö tietyt perusasiat saaden vain uusia ilmenemismuotoja? Entä koko maapallon tilanne? Hukummeko lopulta paskaan, kuten Rauli Badding Somerjoki lauloi aikoinaan ”Hymyile, Miss Universum” -laulussaan? Entä mitä on kokemamme tietoisuus? Onko se sittenkin pohjimmiltaan vain eräänlaista harhaa – humalaa ilman humalaa?

”En oikein tiedä” on kuunneltavissa musiikkipalveluissa Spotify, Google Play, iTunes, Deezer, Rdio, Youtube, Xbox music, kun kirjoittaa hakukenttään ”Autoradio”. Biisin voi myös hakea linkeistä sivuston ”www.bailubandiautoradio.com” kautta.

Tulevaisuudensuunnitelmani on elää monipuolinen ja mielenkiintoinen elämä itseä ja toisia arvostaen sekä tulevatkin sukupolvet huomioiden. Täydellisessä maailmassa toteutuisivat YK:n yleismaailmallisen ihmisoikeuksien julistuksen periaatteet. Erilaiset resurssit jakautuisivat huomattavasti nykyistä tasaisemmin ja kohtuullisemmin.

Elämän tarkoitus on ehkä lopulta hyväksyä oma rajallinen elämänsä jollain tavalla itselle ja ainakin muutamille läheisille ihmisille merkityksellisenä asiana – ilman katkeruutta ja hyödyttöä jossittelua. Tärkeää olisi myös turvata tulevien sukupolvien elinmahdollisuudet maapallollamme.

Vaistoan lisäksi, vastoin järkeni vahvoja vastaväitteitä, että on olemassa jokin mystinen elämänvoima, jota Rakkaudeksikin voi kutsua. Mutta en oikein tiedä.

GNOOMIT

SETÄ RUDDLIN RELATIVISTINEN KANSANOPISTO

2017/1

SUHTEELLISEN FYSIIKAN TUNTI

...JA MUISTAKAA, ETTÄ VAIKKA KAIKKI VAIKUTTA MAAILMASSA OLEVAN YKSISELITTEISTÄ, NIIN TODELLISUUDESSA KAIKKI ON SUHTEELLISTA.

SINÄ PYSTYT MIHIN TAHANSA! SINÄ ITSE MÄÄRÄÄT MITÄ VOIT TEHDÄ! SINÄ ITSE!

PROAKTIIVINEN ITSESUGGESTIO

”Valheita levitetään toistuvasti”

Amerikkalainen skeptikkomuusikko Goerge Hrab kävi toisen kerran Suomessa. Suomalainen skeptikko Mikko Repka haastatteli häntä toisen kerran Skeptikko-lehteen.

LUKUISISTA skeptishenkisistä tapahtumista (mm. The Amazing Meeting, Reason Rally, TEDx ja QED) tuttu muusikko-podcastaja George ”Geo” Hrab vieraili viime vuoden elokuussa Suomessa jo toisen kerran (ensimmäisestä kerrasta on juttu Skeptikossa 2/2011).

Tällä kertaa kyseessä oli ”Broad Street Score” -konsertti Turussa. Sen valmisteleminen ja toteutumiseen kannattaa tutustua ”Geologic Podcastissa” (<http://geologicpodcast.com>).

Haastattelussa sivuttiin myös Yhdysvaltain presidentinvaaleja, joiden tulos ei ollut silloin tiedossa. Geon aatokset Donald Trumpin valinnasta voi kuunnella hänen podcastinsa jaksosta 486.

MYYTINMURTAJIA EI MAINOSTETA SKEPTISENÄ TAI ATEISTISENA OHJELMANA

MR: TAPASIMME viimeksi viisi vuotta sitten Helsingissä ”Golden ticket” -keikallasi. Mitä on tapahtunut niiden viiden vuoden aikana, kun ajattelee skeptisen ja tieteellisen ajattelun tilaa maailmanlaajuisesti?

Geo: Kiinnostava kysymys. Viimeisen viiden vuoden aikana pääsy tiedon äärelle sekä erilaisten tapahtumien raportointi ja seuranta on parantunut räjähdysmäisesti. Vaikkakin trendi on ollut nähtävissä jo pitkään ja erilaiset tiedonhankintamenetelmät ovat tulleet lähes kaikkien saataville, on viimeinen viisi vuotta ollut hurjaa kasvua erityisesti Yhdysvalloissa. Vuosituhannen alussa samalla tavalla ajattelevien ihmisten löytäminen oli hankalampaa ja rajoittuneem-

paa, mutta mm. Richard Dawkinsin, Sam Harrisin ja Christopher Hitchensin luoma ”kirjaräjähdyks” toi valtavasti näkyvyyttä kriittiselle ajattelulle. Pelkästään erilaisten skeptisten tai tiedelähtöisten konferenssien määrä on kasvanut valtavasti Yhdysvalloissa, ja nykyisin alkaa olla yhä enemmän ja enemmän tiettyihin aihealueisiin erikoistuneita tilaisuuksia aikaisempien aluekohtaisten tapahtumien lisäksi.

MR: Viisi vuotta sitten tehdyssä haastattelussa keskustelimme myös skeptisyyden ja ateismin välisestä yhteydestä, mikä silloin oli vielä aika arka paikka monille. Oma mielikuvani on, että viime vuosina useimmat skeptiset vaikuttajat ovat ottaneet hanakammin kantaa myös uskonnollisiin väitteisiin, mitä olet mieltä tästä väitteestä?

Geo: Kyllä ja ei. Yksilötasolla ihmiset ovat tulleet rohkeammiksi ja avoimemmiksi kritiikissään uskonnollisia väitteitä kohtaan, mutta suurimmat ja näkyvimmat kriittisen ajattelun edistäjät ovat pysytelleet erossa selkeistä ateistisista kannanotoista. Otetaan esimerkiksi ”Myytinmurtajat”: kyseessä on perusteiltaan skeptinen ohjelma, mutta sitä ei mainosteta skeptisenä ohjelmana, eikä termiä ”ateismi” käytetä missään nimessä ohjelman yhteydessä. He ovat kuitenkin erittäin menestyneitä, koska heidän suhtautumisensa tieteellisen menetelmän käyttämiseen ja juhlistamiseen on niin hyvin tehtyä ja innostunutta. Muina esimerkkeinä voisin mainita Neil deGrasse Tysonin ja Bill Nyen, jotka molemmat ovat intohimoisia tieteen edistäjiä, mutta he eivät leimaa toimintaansa olemalla erityisesti skeptikkoja tai ateisteja. Menestyneemmät tieteen edistäjät ovat huomanneet, että heidän on hel-

pompi menestyä ja saada viestinsä leviämään laajemmalle yleisölle, jos he hieman pehmentävät viestiään ja pidättäytyvät leimaamasta toimintaansa liikaa. Mutta toisaalta tuntemattomimmat aktivistit ovat herkempiä ja vapaampia ilmaisemaan ateismiaan tai kritiikkiään kirkkojen toimintaa tai uskomuksia kohtaan kuin mitä 5-10 vuotta sitten. Eli pyhät lehmät eivät ole enää yhtä pyhiä.

MR: Mistä tulikin mieleen Äiti Teresan pyhimyksi julistaminen. Monissa asiaa käsitellessä uutisissa oli mukana myös kritiikkiä hänen toimintaansa kohtaan, jotka koskivat lahjoitusrahojen käyttöä, karsimysfantasointia jne. Eli aikaisemmin viljelty täysin mustavalkoinen ihannoitus on jäänyt hieman vähemmälle ja mukaan on tullut harmaan sävyjä.

Geo: Totta, mukaan on tullut erilaisia kantoja ja tasapuolisuutta. Tasapuolisuus sinällään on kuitenkin erittäin hankala asia joissakin tapauksissa. Reiluuden ja tasapuolisuuden nimissä ääneen pääsevät tahot, joilla ihan oikeasti ei olisi asiaa keskusteluun, eikä noita tahoja ainakaan pitäisi mainostaa tasavertaisina.

MR: Äiti Teresasta Sanal Edamarukuun, jonka sinäkin olet tavannut. Sanal on asunut Helsingissä maanpaossa jo useamman vuoden, ja hänen tapauksena on aika hurja esimerkki siitä, millaista skeptikon elämä voi olla Intiassa.

Geo: Hän todellakin on laittanut henkensä peliin kriittisen ajattelun edestä. Hänen puheensa ”The Amazing Meetingissä” kolme vuotta sitten oli erittäin koskettava. Hurjinta on, että kyseisen itkevän patsaan tapaus ei edes ole suora hyökkäys kirkkoa tai uskontoa kohtaan. Sanal vain haluaa osoittaa suhteellisen alkeellisia tieteellisiä työkaluja käyttäen, että patsas ei ihan oikeasti taianomaisesti itke, vaan että kyseinen vesi nousee kapillaari-ilmiön avulla läheisestä viemäristä. Tuon vuoksi hänen henkeään on uhattu ja hänen perhettään on ahdisteltu, mikä on järkyttävää. Kiitos sosiaalisten medioiden, viime vuosien aikana skeptisyyttä ja tieteellistä maailmankuvaa levittävien aktivistien määrä on kasvanut jopa sellaisissa maissa, missä aikaisemmin tuollainen toiminta olisi ollut melkein varma kuolemantuomio, eikä se vielääkään ole turvallista.

TÄYSIN NEUTRAALEJA TIEDONTARKASTAJAORGANISAATIOITA EI LÖYDY

MR: **KUN ON SEURANNUT** viimeaikaista vaaleja ja äänestyksiä, kuten Brexit-äänestystä ja USA:n presidentinvaaleja, vaikuttaa siltä, että faktojen tarkastaminen on mennyt yhä huonompaan suuntaan. Aikaisemmin vaaliväittelyissä osapuolet pystyivät keskustelemaan jonkun tietyn aiheen eri tulkinnoista tai näkökulmista, mutta viime aikoina kaikki aika tuntuu menevän

sihen, että molemmat (tai ainakin toinen) osapuolet suoltavat väitteitä, joiden paikkansapitävyydestä ei ole mitään takeita. Monesti vasta vaalien jälkeen huomataan, että väitteet ja lupaukset olivat täysin fiktiivisiä ja virheellisiä. Lisäksi hyvin usein heitetään ilmaan väitteitä, jotka pystytään melkein heti todentamaan vääriksi, mutta kuten vaikkapa rokotteiden ja autismin välisistä yhteyksistä levitettyjen valheitten osalta, suurin tuho on jo tehty. Kun shokkiotsikot on kerran nähty, ei niitä seuranneita korjauksia tule suuri yleisö juurikaan panneeksi merkille.

Geo: Iso osa tuosta on vääristyneen tasapuolisuuden (false balance) aikaansaamaa. Yhdysvalloissa monet medialähteet ovat hyvin huolissaan siitä, että heidät nähtäisiin valitsevan puolia esimerkiksi demokraattien tai republikaanien välillä tai että he uutisoisivat pelkkiä mielipiteitä. Jos esimerkiksi joku ilmaisee paikkansapitämättömän väitteen, niin tuon asian korjaaminen nähdään monissa medioissa monesti mielipiteen esittämiseksi, vaikkakin kyseessä olisi täysin oikeudenmukainen virheen oikaisu. Kun korjaa yhden puolen virheellisiä väitteitä, pelätään leimautumista toisen puolen kannattajaksi, ja tuo pelottaa monia mediakanavia. Tämä johtaa tavallisen kansalaisen kohdalla erittäin monimutkaiseen tilanteeseen: kun joku poliitikko väittää jotain, niin yksi organisaatio kertoo, että väite totta ja toinen, että valetta. Seuraavaksi pitäisi selvittää erilaisten organisaatioiden taustoja, rahoittajia, menetelmiä ja niin edelleen, mikä monesti on tavalliselle kansalaiselle aivan liian työlästä. Täysin neutraaleja tiedontarkastajaorganisaatioita ei löydy.

On häpeällistä, että yksittäisten ihmisten tekemiä väitteitä ei tarkastella tarkemmin ja että väärää tietoa ei oikaista riittävän näkyvästi. Mikä kauheinta, monia valheita levitetään toistuvasti. Haastattelijat eivät ole kykeneviä tai halukkaita kyseenalaistamaan tai korjaamaan väitteitä, ja kun jotain väitettä toistetaan jatkuvasti, tulee siitä monien mielissä faktaa, vaikka se olisi täyttä valetta. Toinen raivostuttava tapa mitä käytetään lehtien kansissa ja nettisivujen otsikoissa on turha draaman kehittäminen. Otsikot tyyliin ”Aiheuttavatko rokotteet autismia?!” luovat mielikuvan, että näin olisi asianlaita, vaikka itse jutussa todistettaisiin päinvastoin. Muutama vuosi sitten jopa National Geographic syyllistyi samanlaiseen tyhmyyteen otsikoimalla kannessaan ”Was Darwin wrong?” Ei, Darwin ei ollut väärässä, mutta vahinko oli jo tehty. Ihmisillä on taipumus muistaa vain se, mitä otsikoidaan, ja tässä tapauksessa huono otsikointi onnistui kylvämään epäilyksen siemenen, mikä ei ole hyvä asia.

MR: Jotkut uutissivustot ovat joutuneet lopettamaan kommenttiosastot, koska niillä käytävä keskustelu menee välittömästi ala-arvoiseksi. Saman koki myös Microsoftin ”Tay-chatbot” -robotti, joka taantui naisia vihaavaksi natsiksi alle 24 tunnissa.

Geo: Varsinkin anonyyminä käytävä keskustelu menee hyvin usein väärille raiteille nopeasti. On

hurjaa ajatella, että ihminen pystyy sekä uskomattoman ihmeellisiin suorituksiin että kammottaviin tyhmyyksiin. Sama laji, mikä lensi kuuhun ja maalasi Sikstuksen kappelin katon aloittaa jatkuvasti tuhoisia sotia ja raivoaa netin keskustelupalstoilla. Erittäin kiinnostavaa.

JOKAINEN MEISTÄ VOI TOIMIA ÄÄLIÖMÄISESTI

MR: NYT KUN SKEPTISESTÄ ja tieteellisestä ajattelumaa-ilmasta on tullut suositumpaa ja yleisempää ja koko ajan liikkeeseen liittyy enemmän ja enemmän ihmisiä, oletko havainnut leiriytymistä skeptisen liikkeen sisällä?

Geo: Kyllä tuota jonkin verran tapahtuu ja se onkin aika ristiriitaista: yhtäältä on harmi, että emme aina pysty olemaan yhtä suurta perhettä, mutta toisaalta on erittäin positiivista, että porukkaa on jo sen verran paljon, että erilaisiin leireihin tai suuntautumisiin jakautuminen on mahdollista. Mutta tämä on totta ihan minkä tahansa toiminnan suhteen. Kyseessä voi olla vaikka tietyn bändin fanittaminen, mikä johtaa keskustelufoorumeilla täysin samanlaiseen väittelyyn, leiriytymiseen ja jopa raivoamiseen. Milloin suosikkilevyysi on täysin väärä tai suosikkikokoonpanosi on järjetön. Ja kyseessä ovat kuitenkin samaa bändiä fannittavat ihmiset. Saman toimintamallin voi valitettavasti laajentaa koskemaan koko ihmiskuntaa. Aivan liian harvoin unohdetaan se, kuinka paljon meillä kaikilla on yhteistä. Fanaattisimmalla uskovaisella ja militantimmalla ateistilla on valtavan paljon enemmän yhteistä kuin heitä erottavia asioita. Miten he elävät, mistä he pitävät, mitä toiveita heillä on, miten heidän kehonsa toimivat ja lukemattomat muut tekijät

ovat täysin samoja, mutta kuitenkin aina keskitytään ihmisiä erottaviin tekijöihin. Toivoisinkin, että erilaiset ääripäät pystyisivät tajuamaan ja sopimaan, että heitä yhdistää valtavan paljon enemmän asioita kuin mitä erottaa. Toki skeptisenkin liikkeen sisällä syntyy henkilökultteja, jotka joskus kuvittelevat olevan kritiikin ja arvostelun ulkopuolella. Tuo kuitenkin osoittaa, että mekin olemme vain ihmisiä, täysin samalla tavalla kykeneviä virheisiin ja itsepetokseen kuin kaikki muutkin.

MR: Eli vaikkapa Richard Dawkinsin ajoittaiset oudot twiitit eivät kaada koko systeemiä?

Geo: Eivät suinkaan, ne vain osoittavat, että jokainen meistä voi joskus toimia ääliömäisesti. Tämä ei kuitenkaan oikeuta toimimaan ääliömäisesti, mutta se muistuttaa siitä, että muutamat epäonnistuneet pelinavaukset eivät tee tyhjäksi kaikkea tekemäsi hyvää. Samoin kuten muutamat hyvät työt eivät tee ihmisestä hyvää, jos suurin osa muusta toiminnasta on kammottavaa. Homma toimii molempiin suuntiin. Kuitenkin joskus vastaan tulee uutta todistusaineistoa, minkä valossa pitää todellakin miettiä uusiksi suhtautuminen aikaisemmin arvostamiseksi ihmiseen, esimerkkinä vaikkapa Bill Cosby, joka varsinkin Yhdysvalloissa on ollut hyvinkin vaikutusvaltainen henkilö. Kyseisessä tapauksessa ei ole enää kyse puheista, vaan mitä luultavimmin vuosikymmenien ajan jatkuneista teoista, joita on mahdoton hyväksyä.

MR: Lopuksi vielä kyselisin ennustuksia lähitulevaisuuden huuhaa-ilmioita koskien, onko Atlantin takana muhimassa jotain hurjaa, mistä meidän Euroopassa pitäisi olla varuillaan? Onko odotettavissa lisää huippu-uimareiden kuppausvillityksen kaltaisia ilmiöitä?

Geo: Tämän hetken suurimmat villitykset koskevat ruokaa, kuten gluteenin tarpeetonta karttamista ja outoja dieettejä. Geenimanipuloidun ruuan kuvitteellisilla haitoilla pelotteleminen on yhä pinnalla, hapetettua vettä myydään kovaan hintaan ja niin edelleen. Yksi suuri tuotevalvonnallinen epäkohota Yhdysvalloissa on erilaisten lisäravinteiden kuulumattomuus virallisen valvonnan piiriin. Jos tuote luokitellaan lisäravinteeksi, ei kyseisen tuotteen tarvitse täyttää oikeastaan mitään kriteerejä, eikä esimerkiksi Tuote- ja lääkeainevirasto FDA voi ottaa asiaan kantaa. Tuo johtaa siihen, että hurjilla lupauksilla myydyt tuotteet ovat useimmiten täysin hyödyttömiä tai jopa terveydelle haitallisia.

MR: Monesti toivonkin, että ufot ja kummitukset tulisivat takaisin muotiin, sillä nuo uskomukset eivät useimmiten ole terveydelle haitallisia.

Geo: Todellakin. Harmi vaan että todistusaineistoa kumpaisenkaan suhteen ei ole ilmestynyt, vaikkakin lähes jokaisella on koko ajan mukanaan hämmästyttävän hyvät tallentamisvälineet.

Turruttaako yliannos tietoa ajattelun?

TIEDON HÄMÄRTÄMINEN on nyt trendikästä kaikilla yhteiskunnan aloilla. Poliitikot niin Yhdysvalloissa kuin kotimaassakin saattavat leimata eettisiin ohjeisiin sitoutuneet ja arvostetut mediatalot ”valemedioiksi”. Leimaaminen vääristää keskustelua ja tietoutta siitä, millaisia niin kutsutut valemmediat nyt ihan oikeasti olivatkaan.

Politiikka ei tosiaan ole ainoa hämähäksen leikkikenttä: Suomessa kohua heräsi helmikuun lopussa mainoskampanjasta, jossa ajettiin turpeen energiakäyttöä varsin valikoiduin ja harhaanjohtavin tiedoin. Tapauksesta nousi mieleen tupakateollisuuden kampanjointi 1960-luvulla.

Erilaiset todelliset valemmediat ja MV-lehden kaltaiset viihdejulkaisut levittävät paitsi suoranaisia valheita, myös tietoa, jonka paikka ei olisi julkisessa levityksessä ja jonka oikeellisuudesta on mahdotonta päästä perille.

Tietoa hämärretään sinänsä pienillä teoilla: Pääministeri Juha Sipilä valitti toimittajien urkkineen hänen terveystietojaan, vaikka kyse oli normaalista journalistisesta perustyöstä ja sen tarkistamisesta, onko pääministerillä lentolupakirjaan oikeuttavat asiapaperit. Rapakon toisella puolella presidentti Trump väittää milloin mitään tapahtumattomista terrori-iskuista esiintymistilaisuuksiensa yleisömmääriin.

Tiedon hämärtämisen lisäksi trendikästä on tiedon tarkistaminen. Vaikka toimittajan perustyöhön on aina kuulunut julkaistavan asiasisällön tarkistaminen, nyt journalismissa puhutaan paljon erillisestäkin faktantarkistuksesta. Mediatatolot ovat perustaneet pelkästään faktantarkistukseen keskittyviä osastoja, ja mediataloista erillään toimivat faktantarkistustoimijat lupaavat tarkistella jo julkaistuja tietoja.

Suurin faktantarkistustrendi on kuitenkin menossa niin kutsuttujen tavallisten ihmisten joukossa. Sosiaalisen median keskustelut ovat nykyään täynnä julkaistujen tietojen tarkistusta. Verkko tarjoaa pääsyn aina vain tarkemman tiedon lähteille: erilaisiin rekistereihin, tilastodataan, tutkimusjulkaisuihin, ilmakuviin, karttoihin, lehtien arkistoihin. Faktantarkistus alkaa kuin aivan itsestään joukkoistua somen massoille.

Silloin tällöin sosiaalisen median faktantarkistusarmeija on varsin aikaansaavaa. Esimerkiksi ”kansalaisjournalistiryhmä” Bellingcat teki todella arvokasta työtä hankkiessaan tietoa Malaysia Airlinesin matkustajakoneen alasampumisesta

Itä-Ukrainan yllä kesällä 2014 sekä venäläisjoukkojen osuudesta tapahtumiin.

Joskus tulee kuitenkin olo, että innostus tietojen tarkistamiseen estää meitä edistymästä keskustelussa. Seurasin hieinan hämmennyneenä sitä, kuinka tarmokkaasti ihmiset innotuivat tarkistamaan Donald Trumpin virkaanastujaisen yleisömmääriä. Vastakkain olivat Trumpin esikunnan ja joidenkin medioiden väitteet. Aikaa ja energiaa paloi, kun verkkokeskusteluissa vertailtiin ilmakuvia, eriteltiin väitteitä, kiisteltiin kuvien ottoajoista ja metron matkustajamäärien verrannollisuudesta.

Huolellisuus ja terve epäily ovat hyväksi, entistä tarkemman tiedon pääsy kaikkien ulottuville tasa-arvoa edistävä seikka ja aikansa voisi tietysti käyttää paljon huonomminkin.

Silti keskusteluja seurattaessa tuli olo, onko massojen keskittyminen yleisötilaisuuksien ilmakuvien tarkasteluun juuri se suo, johon aktiiviset tiedonhämärtäjät haluavatkin meidän uppoavan? Pienet epätarkkuudet ja ristiriidat julkaistuissa tiedossa käynnistävät kansalaisissa kiihkeän keskustelun, jossa lopullista totuutta ei oikeastaan koskaan saavuteta, sillä aina on olemassa vielä jotakin dataa, vielä jokin varteenotettava seikka, joka estää täysin vertailukelpoisten tulosten löytymisen. Keskustelun ryöpytyessä syntyy vastakkainasetteluja, pahoitetaan mieliä, luodaan viholliskuvia, leimataan ja rakennetaan kuplia. Sekin hämärtyy, mikä yhteiskunnassa on ihan oikeasti tärkeää ja vaikuttaa elämäämme.

Yhteiskunnan korkeammilta tahoilta (olivat ne sitten poliittisia, journalistisia tai vaikkapa liiketaloudellisia tahoja) tuleviin väärin väitteisiin pitää tietenkin tarttua, ja kokenut journalistikin tekee virheitä, jotka samalla tapaa pitää keskustelussa korjata. Myönnän, ettei minulla ei ole mitään käsitystä siitä, millainen väärin faktojen ympärillä käytävä kansalaiskeskustelu olisi lopulta kaikkein hedelmällisintä. Ajattelen silti, että nyt, kun tieto sirpaloituu ja moninkertaistuu, yksityiskohdat tarkentuvat ja ylipäätään tiedon määrä on jotain aivan valtavaa, katseen pitäisi kohdistua yksityiskohdista jonkin analyttisemmille ja kokoavammille tasoille.

Kun tiedon hajanaiset yksityiskohdat ovat lopulta kaikkien saatavilla, kisassa pärjää se, joka kykenee ymmärtämään suuria kokonaisuuksia. Muut etenevät yksityiskohta kerrallaan eivätkä lopulta pääse koskaan ylöspäin vaan painuvat lisääntyvän datan raskauttamana kohti pohjaa.

SKEPSIS- PÄIVÄ

Lauantaina 29. huhtikuuta
Tiedekeskus Heurekan auditorio klo 13–17

Skepsis ry täyttää 30 tänä vuonna. Tasavuotia juhliitaan Heurekassa, jossa kiinnostavista tiedeaiheista ja skeptisen ajattelun monimuotoisuudesta ovat puhumassa mm. Kari Enqvist, Jukka Häkkinen, Pete Poskiparta, Tiina Raevaara ja Marjaana Lindeman.

Samalla julkaistaan Skepsiksen kirja
”**Voiko se olla totta? Skeptisiä näkökulmia nykymenoon**” (Ursa).
Julkaisutilaisuudessa pidetään kirjaan liittyvä paneelikeskustelu.

Tiina Raevaaran toimittaman kirjan kirjoittajia ovat Kari Enqvist, Arno Kotro, Raimo Puustinen, Markku Myllykangas, Anja Nystén, Vesa Linja-aho, Hannu Lauerma, Heikki Nevala, Jukka Häkkinen, Marjaana Lindeman ja Risto K. Järvinen.

Skepsis-päivänä myös jaetaan Sokrates-palkinto tunnustuksena Skepsiksen toimeenkuvaa kuuluvien asioiden ja sokraattisen rationaalisen ajattelun edistämisestä.

Päivä päättyy yhteiseen illanviettoon Tikkurilassa.

Trump, Orwell, kansa ja eliitti

Mistä Donald J. Trumpin vaalimenestys johtui? Jo muutama päivä epävakaan narsistin presidenttiyttä osoitti tarpeen kunnollisille selityksille.

ALOITETAAN kaunokirjallisuusanalyysillä. Yhdysvaltain vaaleja seuranneina viikkoina George Orwellin romaani ”Vuonna 1984” nousi myyntilistojen kärkeen. Moni kyseli, onko 1940-luvulla kirjoitettu dystopia opas nykypäivään. Kuvaako kirjassa kuvattu uskieli, faktojen muuntelu ja autoritaarinen hallinto Trumpin Yhdysvaltoja?

Orwell-yhteyksiä näyttää löytyvän. Autoritaarisuudessaan Trump on omaa luokkaansa. On kuin hän ei tekisi lainkaan taustatyötä ennen määräysten antamista. Faktatkin saavat kyytiä. Esimerkiksi virkaanastujaisen yleisömäärän muuntelusta tuli yleinen vitsinaihe. Trump on myös esittänyt, että terrori-isku ja tapahtuu jo niin paljon, että niistä ei enää raportoitaisi. Samalla Trump toki myös pimittää faktoja, esimerkiksi verotietojaan.

Trumpin hallinnon autoritaarisuus ja lukuisat ”vaihtoehtofaktat” ovat kuitenkin varsin kömpelöitä esityksiä verrattuna orwellilaisen Puolueen toimintaan. Sen propaganda- ja sensuurikoneisto muistuttaa kommunististen hirmuhallintojen toimia, ei Trumpilta jo etukäteen odotettua omavaltaisuutta. Romaanin totuutta muunteleva hallintokoneisto kuvaakin Yhdysvaltain nykypäivästä jotakin aivan muuta, jotakin jolla on selitetty myös Trumpin suosiota.

Selkeimmät orwellilaisuudet löytyvät yliopistokampanuksilta. 2010-luvulla sinne levisi ennennäkemättömän voimakas ja yksimielinen poliittisen korrektiuden kulttuuri ja siihen sisältyvä pyrkimys vaihtaa vääränlaisia mielipiteitä. Protestoivat opiskelijat estivät epätoivottuja luennoitsijoita puhumasta yliopiston tilaisuuksissa. Kampanuksille luotiin turvatiiloja (safe-spaces), joiden alkuperäinen tarkoitus oli suojella

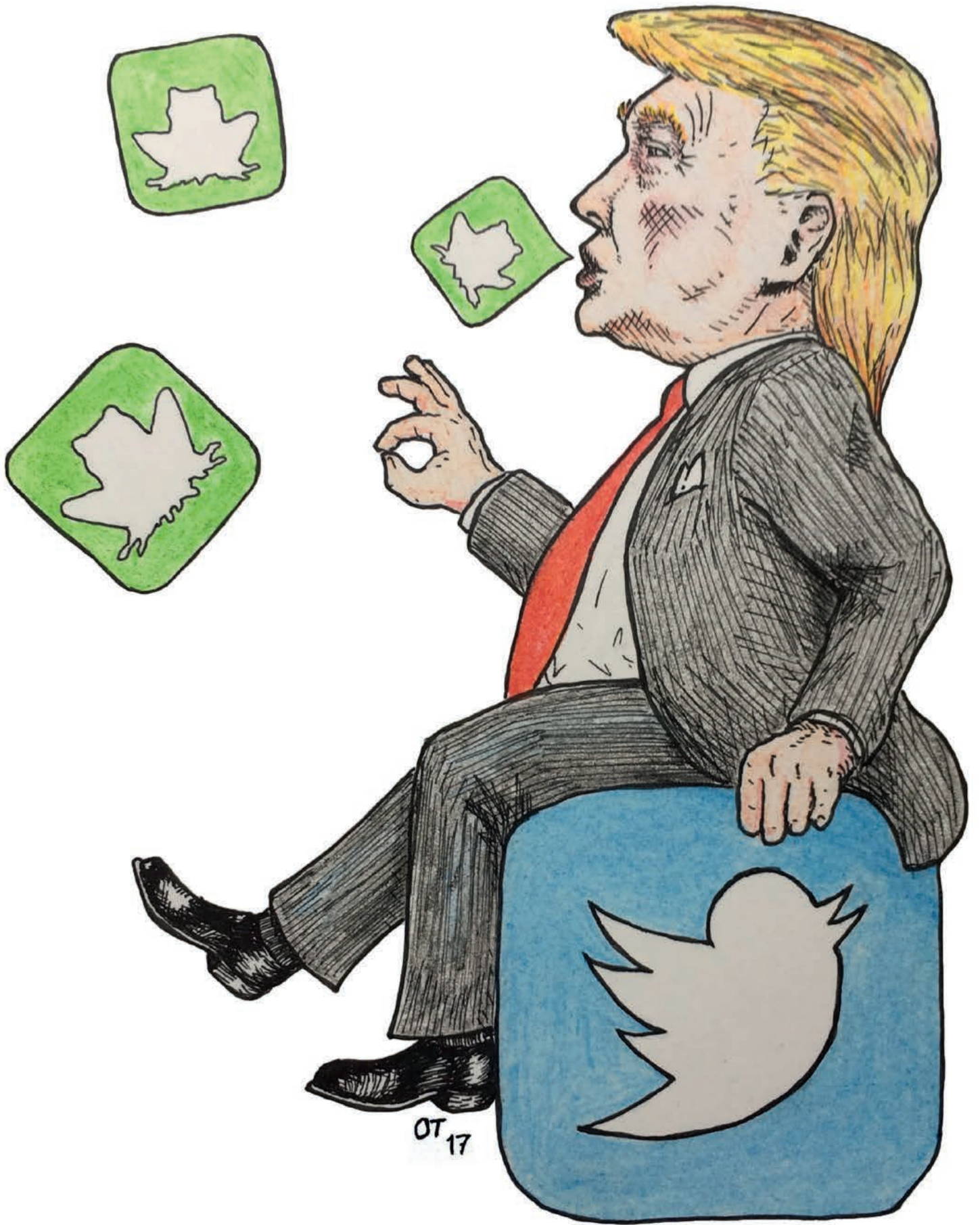
Ihmiset eivät halua pelkästään mukavuutta, vakautta, lyhyitä työaikoja, puhtautta, syntyvyydensäännöstelyä ja yleisemmin, tervettä järkeä. Ei, vaan he tarvitsevat, ainakin ajoittain, myös taistelua ja itsensä uhraamista, puhumattakaan rummunpäristä, liehuvista lipuista ja lojaaliusperiaatteista.

George Orwell

vähemmistöryhmiä häirinnältä, mutta jotka käytännössä päätyivät tukahduttamaan ilmaisunvapautta. [1] Amerikkalaisopiskelija löytääkin Orwellin romaanista pikemmin itsensä kuin republikaanihallinnon.

Lisäksi orwellilainen uskieli muistuttaa joillakin humanistisilla ja sosiaalitieteellisillä aloilla harjoitettua yhteiskunnallisten rakenteiden kielellistä purkamista. Tämänkaltaisen ”tutkimuksen” tarkoitus oli manipuloida sanoja ja käsitteitä, jotta yhteiskunta ja ihmisen käyttäytyminen muuttuisivat. Tarkoituksiperät olivat kannatettavia – rodullinen, seksuaalinen ja sukupuolinen tasa-arvo – mutta ne muuttuivat yritykseksi kontrolloida sitä, miten ihmiset ajattelivat ja kirjoittivat.

Enää ei ollut soveliasta puhua vaikkapa sukupuolten välisistä synnynnäisistä eroista. Kaikkihan oli kyseisen ideologian mukaan rakentunut sosiaalisesti, poliittisesti ja kielellisesti. Miehet ja naiset olivat samanlaisia ja halusivat samanlaista seksiä. Oikeastaan ei edes ollut miehiä ja naisia, oli vain jatkumo äärettömän monia sukupuolia. Ei myöskään ollut primitiivisiä kulttuureita tai barbaarisia uskontoja. Alkuperäiskansoilla oli omat tapansa tietää, jotka olivat vähintään yhtä hyviä kuin länsimaisella ihmisellä.

Äärimmillen viety konstruktionismi ja oikeaopisuuden vaatimus päätyivät korostamaan rodun, etnisyyden ja seksuaalisen suuntautumisen merkitystä. Hyvät aikomukset johtivat siihen, että vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä ei enää kohdeltu yksilönä vaan ryhmänsä edustajina – jotka vieläpä nähtiin oikeutettuina erityiskohteluun. Tällaisen identiteetipolitiikan lainet löivät Suomeenkin. Siinä missä Yhdysvalloissa paheksuttiin Halloween-asuja, jotka olivat saaneet innoituksensa intiaaneilta, saamelaisyhteisössä loukkaannuttiin lapinpukukopioiden käytöstä. Tällaiset kohut ovat pinnallisia ja tyhjänpäiväisiä. Nykymaailmassa kuvittelisi ymmärrettävän, että kulttuurisilta vaikutteilta ei ole mielekästä tai edes mahdollista välttyä.

Miten tämä liittyy Trumpiin? Edellä kuvattua poliittisen korrektiuden kulttuuria ja identiteetipolitiikkaa on tarjottu yhdeksi presidentin vaalimenestyksen selitykseksi. Tämän mukaan Trumpin rujo suorapuheisuus oli kauan odotettu vastavoima vapaamielisen ja koulutetun kaupunkilaiseliitin todellisuudesta vieraantuneille touhuiluille. Osa kannattajista oli myös kyllästynyt siihen, että ne, jotka halusivat tiukkoja maahanmuuttorajoituksia, kuulivat olevansa fasisteja ja rasisteja. Ja jos medioissa väitetään, että vain rasistit puolustavat rajoja, kansalaisia päätyy rasisteja (tai rasisteiksi syytettyjä) äänestämään.

On vaikea sanoa, missä määrin tämänkaltaiset seikat selittävät Trumpia. Harva seuraa koulutetun eliitin ja kampusten tapahtumia, ja kaikki tietävät, että maahanmuutto on luonut Yhdysvallat. Suuri osa ihmisistä joka tapauksessa koki, että eliitti on sivuuttanut heidät ja että heidän näkemyksiään ei ole riittävästi arvostettu tai kuunneltu. Obamakin myönsi hallintonsa eläneen kuplassa kansansa tunteiden suhteen, ja Trumpin vastaehdokas Hillary Clinton jopa nimitti Trumpin kannattajia säälittäviksi, deplorable.

Muilta tuleva arvostus on kuitenkin yksi inhimillisistä perustarpeista, ihminen haluaa tulla hyväntahtoisesti huomioituksi. Ja jos tämä kunnioituksen tunne häviää, melkein mikä tahansa muutos kelpaa. Tähän moraaliseen tarpeeseen Trump vastasi.

Myös väkivaltatutkijat tietävät, että lähes kaikki väkivallanteot johtuvat siitä, että tekijä ei ole saanut mielestään ansaitsemaansa kunnioitusta tai arvostusta. Tämä on liikeneraivonkin takana. Rikkomus voi olla aivan mitätön ja tahaton, mutta sopivissa olosuhteissa se herättää väkivaltana purkautuvia moraalitunteita. Veikkaan, että muutaman vuoden takainen Hyvinkään ammuskelijakin – katumuksestaan ja tuomiostaan huolimatta – salaa ajatteli, että näytinpä niille, eivätpähän kiusaa enää. Hänen ystävänsä kun olivat aiemmin samana iltana naureskelleet hänen kustannuksellaan.

Trumpilla oli siis vastaus. Hän uskotteli olevansa kansan ja työpaikkojen puolella, talouseliittiä vastaan. Selityksen kannalta on sivuseikka, että ainakin nimitämistään virkamiehistä päätellen nämä vaalilupaukset jäävät toteuttamatta. Tässä kohdin Orwellin teos ”Eläinten vallankumous” olisi osuvampi. Kun ihmisinä oli syösty vallasta, eläinfarmilla kävi vähitellen

selväksi, että vain vallanpitäjät vaihtuivat, sortotoimien pysyessä ennallaan. Lopulta vallankumousta johdaneita sikoja ei enää voida erottaa ihmisistä. Toisaalta niin paljon kuin Trumpia ihmisenä ja presidenttinä on syytä kritisoida, on vaikea olla tuntematta hieman vahingoniloa: edistyksellinen vasemmisto – tai kuten sitä vastikään on alettu nimittää, taantumuksellinen vasemmisto – sai, mitä tilasi.

Yksi selkeimpiä syitä Trumpin menestykseen on hänen ristiretkensä vapaakauppasopimuksia vastaan. Työpaikkojen katoaminen Amerikasta ja varallisuuden uusjako on tapahtunut vauhdilla, jota kukaan ei osannut ennustaa. Kansainväliset vapaakauppasopimukset ovat joidenkin arvioiden mukaan nostaneet miljardi ihmistä köyhyydestä (Afrikkaa ne eivät kuitenkaan tunnu auttavan), mutta tämä globaalin köyhyyden radikaali väheneminen ei lohduttanut amerikkalaista tehdastyöläistä – jonka olemassaolon Clintonin kampanja myös täysin unohti.

Trumpin kritisoimat vapaakauppasopimukset ovat lisäksi luoneet yrityksiä ja instituutioita, jotka ovat kansallisen ja demokraattisen päätöksenteon ulottumattomissa. Tämä yhdessä poliittisten lobbareiden kahmiman vallan kanssa on saattanut entisestään lisätä kansalaisten kokemusta arvostuksen puutteesta.

Trumpin presidenttiydestä seuraa monia uhkia. Kansa saattaa jakautua entistä voimakkaammin, ja ihmiset saattavat sitoutua lähinnä omiin pieniin yhteisöihinsä. Tällöin lojaalius demokratiaa ja oikeusvaltiota kohtaan heikkenisi. Lopulta valta saattaa keskittyä keskustelemattomille ja yhdenmukaisuuteen pyrkiville ryhmittymille – mikä yleensä tarkoittaa epämukavia oloja vähemmistöille. Orwell on siis aina ajankohtainen, olipa valta saatu keinolla millä tahansa.

Käytännön toimintaohjeita on vaikea antaa. Tutkijoiden ja toimittajien on pidettävä mielessä ainakin seuraava seikka: kaikki hekin haluavat arvostusta ja tulla kuulluiksi, joiden mielipide perustuu todennetun tiedon sijasta taikauskoon, taloudellisiin etuihin ja/tai harhaiseen pienryhmälojaaliuteen. Keskustelu-yhteys on säilytettävä, jotta hallittu muutos olisi mahdollinen. On myös muistettava, että tieteellinen ajattelu, objektiivisuus ja rationalismi eivät suju ihmiseltä luonnostaan. Nykyään ihmiset ovat entistä koulutetumpia, mutta epärationalismin historiallinen painolasti ja ihmiselle tyypilliset ajatteluvinoumat ja subjektiivisuus eivät silti katoa. Ne vain saavat uusia muotoja.

[1] Yhdysvaltain kampusten sananvapaustilanne on luonnollisesti parempi kuin monessa muussa maailmankolkassa. Esimerkiksi Kiinassa sensuurikoneisto tuntuu jatkuvasti olevan edellä sosiaalisen median toimijoita, ja Meksikossa rikollisuudesta tai korruptiosta kirjoittava toimittaja tarvitsisi jatkuvaa poliisin suojaa. Venäjällä ja Turkissa vallanpitäjien kritisointi taas saattaa tuoda vankilatuomion – tai monesti jotakin paljon pahempaa. Saudi-Arabian, Egyptin tai Afganistanin tilanteesta ei kannata tässä yhteydessä edes puhua. Silti sananvapauden suhteen tulee länsimaissakin olla valppaana. Se oli Orwellinkin toive.

RISTO K. JÄRVINEN

Rauli Partanen ja Jouko Korppi-Tommola saivat kommentteja ydinvoimasta myös debatin jälkeen.

Tulisiko ydinvoimaa lisätä vai vähentää?

YKSI KESKEISIMMISTÄ ERIMIELISYYKSISTÄ ilmastomuutoksen hillinnässä liittyy ydinvoimaan. Joidenkin mielestä ydinenergia on liian vaarallista, kallista tai vanhanaikaista nykyajan maailmassa. Toisten mielestä ilmastomuutoksen torjuminen edellyttää ydinvoiman vahvaa lisärakentamista, ja riskit ovat jopa pienemmät kuin monilla uusiutuvilla energiamuodoilla.

Skepsis järjesti aiheesta joulukuussa Tieteiden talolla Helsingissä debatin otsikolla ”Ydinvoiman rooli ilmastomuutoksen hillinnässä – tulisiko ydinvoimaa lisätä vai vähentää?” Tapahtuman tapahtuman tavoitteena oli hahmottaa eri näkemysten parhaita argumentteja sekä parantaa julkisen keskustelun tasoa ja tärkeän asian yhteistä ymmärrystä.

Debatin osapuoliksi kutsuttiin professori Jouko Korppi-Tommola sekä tietokirjailija Rauli Partanen. Keskustelun moderaattorina toimi Skepsiksen puheenjohtaja Otto J. Mäkelä.

FT Jouko Korppi-Tommola on Jyväskylän yliopiston fysikaalisen kemian emeritusprofessori, varadekaani, Nanotiedekeskuksen johtaja, Uusiutuvan energian opetus- ja tutkimusohjelman perustaja ja johtaja, vierailuva tutkija ulkomailla. Hänen erikoisalansa ovat laser-

teknologia, aurinkoenergia ja uusiutuvat energiamuodot yleisesti. Hän on julkaissut 120 referoitua artikkelia ja pitänyt yli 300 esitelmää tai tieteellistä tiedonantoa. Millennium Distinction Award -palkinto hänelle myönnettiin 2011. Korppi-Tommolan mielestä ydinvoimaa ei tulisi rakentaa lisää.

Rauli Partanen on tietokirjailija ja analyytikko, joka kirjoittaa energian roolista yhteiskunnassa, taloudessa, ympäristössä ja ilmastomuutoksessa. Partasen kirjalliseen tuotantoon kuuluvat tietokirjat ”Suomi öljyn jälkeen” (Into 2013), ”Uhkapeli ilmastolla” (omakustanne 2015), ”Musta Hevonen – ydinvoima ja ilmastomuutos” (Kosmos 2016) sekä ”Energian Aika – Avain talouteen, hyvinvointiin ja ilmastomuutokseen” (WSOY 2017). Hän toimii myös kansainvälisen ”Energy for Humanity” -järjestön sekä ”Suomen Ekomodernistit ry”-n energia-analyytikkona. Hän on julkaissut osasta kirjoistaan englanninkieliset versiot ja kirjoittaa aktiivisesti energia-alan julkaisuihin. Partasen mielestä ydinvoimaa tulisi rakentaa lisää.

*Katso koko debatti:
[youtube.com/user/SkepsisFinland](https://www.youtube.com/user/SkepsisFinland)*

TENK: Kännykkäsäteilykirjoittelu vaikeutti epäasiallisesti dosentin työtä

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK antoi helmikuussa ratkaisun vuonna 2015 alkaneesta blogikirjoittelukiistasta. Vesa Linja-ahon mukaan on absurdia, että tutkijan omien ulostulojen julkinen referointi koetaan hänen työnsä epäasialliseksi vaikeuttamiseksi.

JOULUKUUSSA 2015 Turun yliopiston oikeustieteen dosentti Henrik Elonheimo lähestyi Metropolia Ammattikorkeakoulun rehtoria kirjeellä. Hän pyysi Metropoliaa käynnistämään virallisen HTK-prosessin mukaisen selvityksen, koska Metropolia Ammattikorkeakoulu on sitoutunut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeeseen, joka koskee hyvää tieteellistä käytäntöä (HTK) ja sen loukkausepäilyjen käsittelemistä.

Elonheimon loukkausepäily koski Metropolian lehtori Vesa Linja-ahon toimintaa. Elonheimon mukaan ilmoitus perustui Linja-ahon piittaamattomuuteen hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Linja-aho oli Elonheimon mukaan syyllistynyt erityisesti HTK-ohjeessa mainittuun ”toisen tutkijan työn epäasialliseen vaikeuttamiseen”.

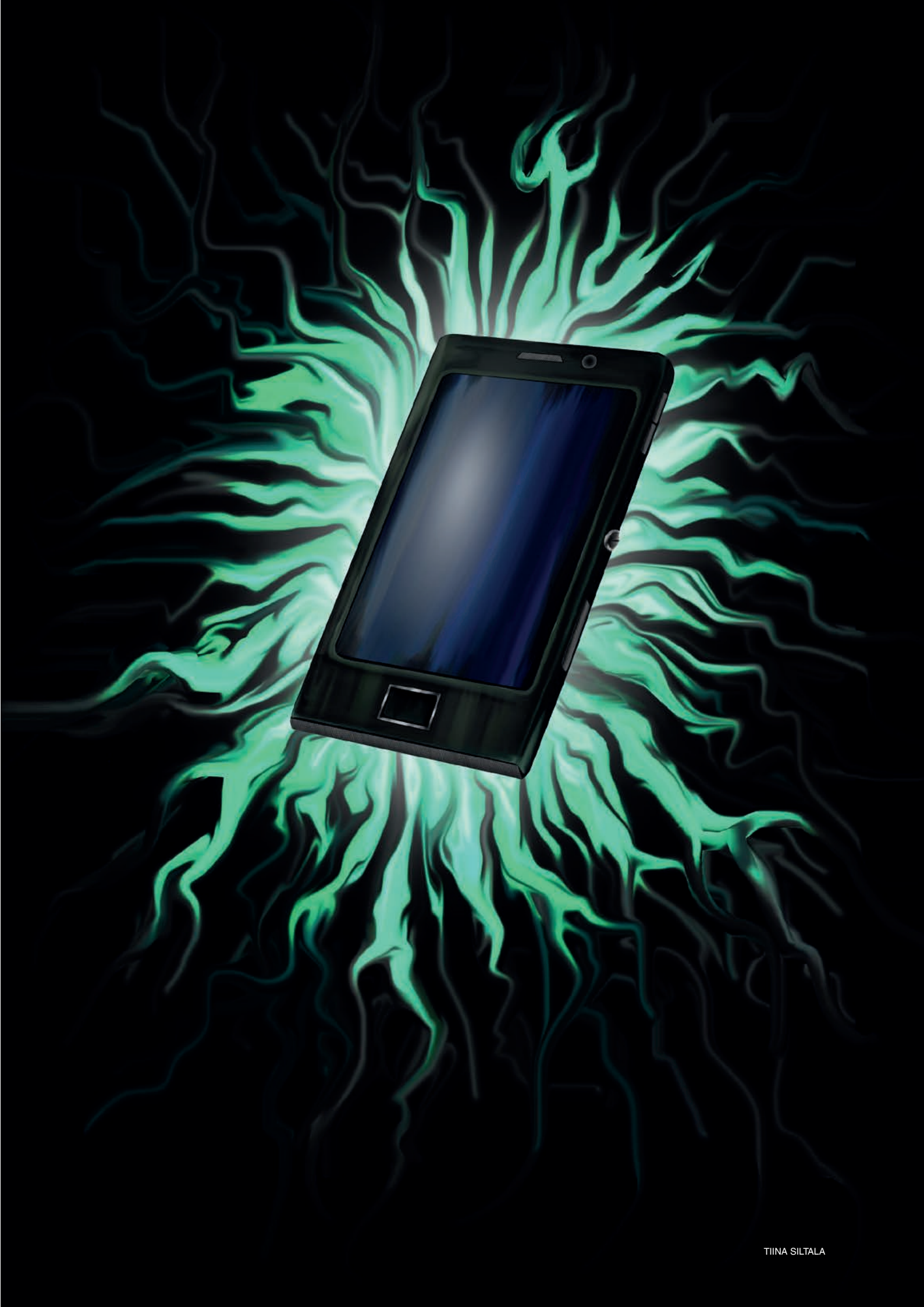
Elonheimon mukaan Linja-ahon Elonheimoa koskeva blogikirjoittelu rikkoo HTK-ohjetta. Linja-aho oli blogikirjoituksessaan nimittänyt Elonheimoa ”tunnetuksi säteilyhöpön levittäjäksi” ja myöhemmin toisessa kirjoituksessa ”kuumakalleksi”, jonka keskustelutyylillä on hyökkäävä. Linja-aho oli myös julkaissut Elonheimon ja itsensä välistä Facebook-viestittelyä.

Lisäksi Elonheimolla on niin erottelukykyinen ni-

mi, että Linja-aho on ”tuhonnut hänen nettihakuhistoriansa”, jossa tulevat ensimmäisinä juuri ”Linja-ahon tehtailemat herjausjutut”. Elonheimo vaati, että Linja-ahoon sovelletaan työoikeudellista seuraamusharkintaa ja että Linja-aho poistaa välittömästi yleisön saatavilta Elonheimoon kohdistuvat kirjoituksensa.

Tammikuussa 2015 Metropolia vastasi Elonheimon esittämään loukkaamusepäilyyn. Metropolia katsoi, että HTK-ohjeen mukaan toimivalta käsitellä loukkausepäilyjä koskee ensisijaisesti tutkimusorganisaatioita. Metropolian mukaan tutkimusorganisaatiolla tarkoitetaan tässä yhteydessä lähtökohtaisesti organisaatiota, jossa loukkausepäilyn kohteena oleva henkilö suorittaa tutkimustoimintaa.

Metropolian mukaan ilmoituksen kohteena oleva henkilö on Metropoliaassa työsopimussuhteisena lehtorina eikä suorita lainkaan tieteellistä tutkimustoimintaa, joten ilmoituksessa esitettyjen väitteiden ei siten voida perustellusti katsoa Metropoliaassa suoritettussa tutkimustyössä esiintynyttä vastuutonta menettelyä. Tämän vuoksi Metropolia katsoi, että Elonheimon ilmoitus ei kuulu HTK-ohjeen soveltamisalaan eikä Elonheimon vaatimaa esiselvitystä käynnistetä.

METROPOLIA: KYSE ON KAHDEN YKSITYISHENKILÖN VÄLISESTÄ ONGELMASTA

ELONHEIMO SAATTOI asian Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ratkaistavaksi. Tutkintapyyntönsään Elonheimo pyysi neuvottelukuntaa tutkimaan, onko HTK-menettely Metropoliasa suoritettu TENKin ohjeiden mukaan ja onko hyvää tieteellistä käytäntöä loukattu.

Elonheimo täydensi alkuperäistä ilmoitustaan siltä osin, että hänen tieteellinen esityksensä näistä ”samoista asioista, joista epäilty häntä herjaa” on hyväksytty kansainväliseen ympäristöoikeuden konferenssiin, mikä osoittaa että hänen mustamaalauskampanjansa kohdistuu Elonheimon työhön tutkijana.

Helmikuussa 2016 TENK lähestyi Linja-ahoa vastinepyynnöllä. Maaliskuussa 2016 Linja-aho antoi vastineensa TENKille. Linja-aho piti kantelua perusteetomana ja kiisti väitteet epäasiallisesta kirjoittelusta. Linja-ahon mukaan Elonheimo oli täysin sivuosassa ensimmäisessä Elonheimoa koskevassa kirjoituksessa eikä kirjoituksen tarkoitus ollut loukata häntä.

Myös Metropolialla oli tilaisuus antaa vastine TENKille. Metropolia toisti aiemmat perustelunsa ja korosti, että kyse on kahden yksityishenkilön välisestä ongelmasta.

Huhtikuussa 2016 Elonheimo toimitti TENKille oman vastineensa Metropolian ja Linja-ahon vastineisiin. Elonheimon mukaan Metropolian väitteille siitä, että HTK-ohjetta voisi kiertää toimimalla työsopimussuhteessa, omalla nimellä tai yksityishenkilönä, ei löydy tukea HTK-ohjeista, vaan ohjetta ”sovelletaan paitsi tieteelliseen tutkimus- ja julkaisutoimintaan, myös tieteelliseen työhön välittömästi liittyvään muuhun kirjalliseen toimintaan julkaisumuodosta riippumatta”.

Elonheimon mukaan Linja-ahon blogiteksteissä ja niiden kommentteissa arvioidaan hänen henkilöään ja persoonallisuuttaan tavalla, joka ei kuulu normaaliin ja hyväksyttävään tieteelliseen keskusteluun.

Kesäkuussa 2016 TENK antoi lausuntonsa asiasta. TENKin arvion mukaan Metropolia teki menettelytapavirheen, kun se katsoi, että HTK-ohje ei koske ammatikorkeakoulussa lehtorina toimivaa henkilöä. TENKin mukaan sillä ei ole HTK-ohjeen sitovuuden kannalta merkitystä, osallistuuko henkilö oman organisaationsa tutkimustoimintaan vai ei.

Näin ollen TENK katsoi, että Metropolian on otettava arvioitavakseen se, onko Elonheimon HTK-ilmoituksen perusteella syytä käynnistää HTK-prosessin mukainen esiselvitys. Esiselvityksen tarkoituksena on alustavasti kartoittaa ilmoituksessa esitettyjen loukkausepäilyjen aiheellisuus ja niiden tueksi esitetyt perusteet.

Lausunnon johdosta Metropolian rehtori päätti kesäkuussa 2016, että esiselvitystä ei käynnistetä. Rehtorin mukaan toisin kuin esimerkiksi plagiointisyötöksissä, tiedeyhteisöllä itsellään ei ole asian ratkaisemiseen erityisosaamista, vaan sen arviointi, onko julkaisuuteen julkaistettu viesti herjaava, asiaton tai hyvän maun vastaaminen kuuluu viranomaisten arvioitavaksi ja asia kuuluisi ratkaista kunnianloukkaus- tai sananvapausasiana, ei hyvää tieteellistä käytäntöä koskevana asiana.

ELONHEIMO: LINJA-AHON TOIMINTA ON POIKKEUKSELLISEN ALATYYLISTÄ

SYYSKUUSSA 2016 Elonheimo lähestyi Tutkimuseettistä neuvottelukuntaa lausuntopyyntöllä, jossa hän ilmoitti tyytymättömyytensä Metropolian rehtorin päätökseen, ja pyysi TENKiltä lausuntoa seuraaviin kysymyksiin:

1. Onko Linja-aho loukannut hyvää tieteellistä käytäntöä Elonheimoa koskevilla julkisilla kirjoituksillaan?
2. Onko Metropolia toiminut asiassa HTK-menettelyohjeen mukaan, kun se on jättänyt asian tutkimatta ja viivittänyt asian käsittelyä?
3. Mihin työoikeudellisiin, kurinpidollisiin toimiin työnantajan olisi tässä tapauksessa syytä ryhtyä?

TENK pyysi asiassa jälleen vastineet Metropolialta ja Linja-aholta.

Lokakuussa 2016 Linja-aho jätti vastineensa, jossa hän kiisti syytökset toisen tutkijan työn epäasiallisesta vaikeuttamisesta perusteettomina. Linja-ahon mukaan tieteelliseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun kuuluu tarvittaessa värikäskin kielenkäyttö.

Linja-aho vetosi myös fysiikan professori Tapio Al-Nissilältä saamaansa lausuntoon, jonka mukaan harhaväitteitä ei-ionisoivasta säteilystä levittävän henkilön arvostelu julkisessa keskustelussa ja blogeissa on erittäin perusteltua, ja vahvojenkin kielikuvien käyttö (”huuhua”, ”hörhö”) on hyväksyttävä tapa popularisoida ja kuvata harhaväitteiden systemaattisia levittäjiä, joiden omat motiivit ovat vähintäänkin epäilyttävät.

Myös Metropolia käytti mahdollisuutensa jättää vastine. Metropolia kiisti viivyttäneensä asian käsittelyä ja totesi vastineessaan, että Elonheimon Metropoliaan kohdistuvat vaatimukset liittyvät keskeisesti työoikeudellisen työnjohto-oikeuden hyödyntämiseen eikä asiassa ole perustetta käsitellä työnjohto-oikeuden soveltamista.

Tämän jälkeen oli Elonheimon vuoro kommentoida Linja-ahon ja Metropolian vastineita. Elonheimo toteaa vastineessaan, että kiistämällä toistuvasti HTK-velvoitteensa Metropolia viivyttää prosessia ja HTK-loukkauksen uhrin oikeussuojan saamista, ja on sallinut epäillyn jatkaa HTK-ohjeiden vastaista toimintaansa. Elonheimo kertoo myös olleensa menettelyn jouduttamiseksi ja sovinnollisen ratkaisun löytämiseksi 16.9.2016 yhteydessä Metropolian rehtoriin, ja esittänyt että mikäli Linja-aho poistaa julkisesta levityksestä häntä koskevat asiattomat julkaisunsa, voi hän peruuttaa HTK-ilmoituksensa kaikkien osapuolten ajan säästämiseksi ja enemmän julkisuuden välttämiseksi. Metropolia ei Elonheimon mukaan tarttunut tähän tarjoukseen.

Elonheimo myös kummeksui Linja-ahon väitettä siitä, että hänen toimintansa ei vaikeuta Elonheimon työtä. Elonheimon mukaan tällaisen laajan ja näkyvän kampanjoinnin haittavaikutus ulottuu yleisen elämäkokemuksen mukaan esimerkiksi rahoitushaku- ja rekrytointitilanteisiin, ja Linja-ahon kirjoituk-

set ovat edelleen suuren yleisön saatavilla ja tulevat ensimmäisten joukossa esiin Elonheimoa koskevilla Google-hakutuloksissa.

Ala-Nissilän lausunnossa mainittuihin kyseenalaisiin motiiveihin Elonheimo kommentoi, että hän toimii täysin pyyteettömästi tieteen ja kansanterveyden nimissä.

TENK antoi vielä Metropolialle mahdollisuuden kommentoida Elonheimon vastausta lisävastineen muodossa. Metropolian mukaan Elonheimon tulkinta merkitsisi käytännössä sitä, että tutkimusorganisaatioissa toimivien henkilöiden sosiaalisen median julkaisut olisivat aina kyseenalaistettavissa myös tutkimuseettisin perustein, ja asia ei voi olla näin. Metropolian mukaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan alkuperäisenä tehtävänä on vakiinnuttaa yhteinen normisto vilppiepäilyjen käsittelemiseksi ja sananvapauden piiriin liittyvien asioiden käsittely neuvottelukunnassa poikkeaa merkittävästi neuvottelukunnan alkuperäisestä tehtävästä.

Lokakuun 2016 lopussa oli Elonheimon vuoro kommentoida Metropolian vastausta. Elonheimon mukaan tapaus on epäilemättä poikkeuksellinen: näin laajamittainen, suuren levikin saanut alatyylinen toisen tutkijan henkilöön kohdistuva viestintä on epätavallista. Siitä ei voida kuitenkaan johtaa sitä, ettei se kuuluisi Tenkin alaan, päinvastoin.

”Lopuksi pyydän vain Tenkiä nyt puhaltamaan tämän pelin poikki; nähdäkseni loputtomalle kirjelmien vaihdolle ei löydy perusteita HTK-menettelyohjeesta, vaan Metropolian toiminta voidaan tulkita prosessin pitkittämiseksi, mikä koituu HTK-ilmoituksen tekijän vahingoksi, koska epäillyn tehtailemat asiattomat julkaisut ovat edelleen julkisessa levityksessä. Lisäksi vetoan kaikkeen aikaisemmin lausumaani ja muistutan, että kyse on nyt HTK-ohjeen soveltamisesta, ei muusta”, Elonheimo päättää vastineensa.

Joulukuussa 2016 TENK pyysi vielä Metropolialta lisäperusteluita sille, miksi Metropolia katsoo, että kyseessä ei ole HTK-loukkaus. Metropolia perustelee vastauksessaan, että Linja-ahon kirjoituksissa ei ole käsitelty tai esitelty tutkimustyötä eikä tutkimustyön sisältöä. Linja-ahon kirjoittelua voidaan Metropolian mukaan arvioida HTK-ohjeen ”muita vastuuttomia menettelyjä” -kohdan perusteella, jossa todetaan, että vakavimmillaan tällaiset menettelyt voivat täyttää HTK-loukkauksen kriteerit. Metropolian tulkinnan mukaan kyse on kuitenkin yksityishenkilöiden välisestä julkisesta mielipiteenvaihdosta eikä erityisen vakavasta tutkimuseettisesti vastuuttomasta menettelystä.

Tähän pyydettiin vielä vastaus Elonheimolta. Hänen mukaansa Linja-ahon toiminta on poikkeuksellisen alatyylisiä, henkilöönkäyvää ja laajamittaista. Hänen mukaansa akateeminen ura on yhä kovemman kilpailun kohteena, mikä tekee sellaisista mustamaalauskampanjoista, joista tässä on kyse, jo lähtökohtaisesti vakavia. Elonheimo kertoi saaneensa juuri samana päivänä tiedon, että on hävinnyt omassa yliopistossaan, omalla alallaan, vakituiseen lehtorihaun henkilölle, jolla on vain yksi kansainvälinen vertaisarvioitu artikkeli (Elonheimolla itsellään on 17).

TENK: TEKON VASTUUTON, MUTTA EI VAKAVA

HELMIKUUSSA 2017 Tutkimuseettinen neuvottelukunta antoi lausuntonsa asiassa. Asiasta oli keskusteltu jo TENKin joulukuuisessa kokouksessa. TENK toteaa johtopäätöksensä:

Edellä esitetyn arvioinnin ja HTK-ohjeistuksen perusteella TENK katsoo, että lehtori Vesa Linja-aho on julkisissa kirjoituksissaan osoittanut vastuuttomuutta vaikeuttamalla epäasiallisesti toisen tutkijan työtä. Teko ei ole ollut kuitenkaan sillä tavoin vakava, että sitä olisi välttämättä tullut tarkastella hyvän tieteellisen käytännön loukkauksena. Näin ollen Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy on voinut jättää käynnistämättä Vesa Linja-ahoon kohdistuneen HTK-epäilyn johdosta esiselvityksen.

Elonheimon kysymykseen seuraamuksista TENK toteaa, että kysymys siitä, mihin työoikeudellisiin, kurinpidollisiin toimiin Metropolian tulisi asiassa ryhtyä, ei kuulu TENKin toimialaan. TENK pitää kuitenkin perusteltuna ja kohtuullisena sitä Elonheimon vaatimusta, että Linja-aho poistaa yleisön saatavilta Elonheimoon kohdistuvat kiistanalaiset julkaisunsa ja kirjoituksensa.

Image-lehti, jonka blogialustalla Linja-ahon kännykkäsäteilykirjoitukset oli julkaistu, uutisoi 10.2.2017, että Linja-aho on noudattanut TENKin suositusta kirjoitusten poistamisesta. Linja-ahon mukaan on absurdia, että tutkijan omien ulostulojen julkinen referointi koetaan hänen työnsä epäasialliseksi vaikeuttamiseksi. Elonheimon mukaan blogitekstien poistaminen oli ainoa oikea ratkaisu, jota myös Tenk suositteli, ja TENKin ratkaisu oli odotettu päätös, jolla laitettiin rajat törkypuheelle. ”Luulen, että ihmiset alkavat yleisemminkin olla hyvin kypsiä verkossa vellovaan loanheittoon.”

Imagen päätoimittaja Heikki Valkama kommentoi samassa uutisessa, että Henrik Elonheimo teki aikanaan Vesa Linja-ahon kirjoituksista kantelun JSN:oon. JSN ei tuolloin havainnut tekstien sisällössä huomautettavaa. Sen sijaan Elonheimon vastine oli julkaistu väärin ja sitä oli kommentoitu JSN:n ohjeiden vastaisesti.

Linja-aho ei ole esittänyt blogissaan paikkaansa pitämättömiä tietoja tai muuta journalistin ohjeiden vastaista. Huomautus JSN:lta on tullut puhtaasti muutoseikoista.

”Tutkimuseettisellä neuvottelukunnalla ei ole journalismin valtaa tai sanomista. Siksi tässä asiassa päätös kuului Vesa Linja-aholle ja hänen työyhteisölleen”, Valkama kommentoi.

MUUTOSTA EI VOI HAKEA

TUTKIMUSEETTISELLÄ NEUVOTTELUKUNNALLA ei ole muutoksenhakumenettelyä, eli tapaus on siltä kannalta loppuun käsitelty. TENKille voi tehdä oikaisupyynnön, jos katsoo, että TENKin lausunnossa on asiavirhe tai muu korjattava seikka, mutta lausunnon ratkaisuun ei voi hakea muutosta.

Hyvän tieteellisen käytännön loukkauksia tapahtuu Suomessa hyvin vähän. Toinen tuore esimerkki loukkausepäilystä on vuodelta 2016, kun Helsingin yliopiston tutkijat Karin Creutz, Markus Jänntti ja Lena Näre osoittivat Image-lehden vieraskynässä, että Poliisiammattikorkeakoulun maahanmuuttoa koskeva ”tutkimus” on tehty hatarasti. Alkuperäisen raportin tekijät tekivät Imagelle kirjoittaneista tutkijoista selvityspyynnön Helsingin yliopistolle. Tutkijoiden mielestä raportin kritisoinen rikkoi hyvää tieteellistä käytäntöä.

Helsingin yliopiston kansleri hylkäsi toisen ”syytteistä” (ilkivaltainen ja perätön ilmianto) heti kättelelyssä. Toisesta kansleri käynnisti esiselvityksen (tutkijan työn epäasiallinen vaikeuttaminen). Esiselvityksen tehnyt Itä-Suomen yliopiston julkisoikeuden professori Teuvo Pohjalainen tyrmäsi syytteen hyvän tieteellisen käytännön rikkomisesta. Pohjalaisen mukaan kritiikki kuuluu osaksi tieteellisestä keskustelusta ja sitä voi käydä yhtä hyvin tiedelehtien kuin Imagen kaltaisten aikakauslehtienkin sivuilla. Tiedeyhteisön piirissä

käytävä julkinen keskustelu ja ankarakin kritiikki ovat tavanomaista tieteen vapauden toteuttamista.

LÄHTEET

Tapauksen kanteluasiakirjat liitteineen
TÉNK: ”Linja-aho vaikeuttanut toisen tutkijan työtä, blogitekstit kannattaa poistaa” (Image.fi 10.2.2017).
Tutkijat tyrmäsivät Imagessa Maahanmuutto ja turvallisuus -raportin. Tekijät kantelivat kritiikistä. Kantelulle täystyrmäys: kritiikki kuuluu tieteeseen (Image.fi 9.12.2016)!
Tutkijat tyrmäävät: Poliisiammattikorkeakoulun Maahanmuutto ja turvallisuus -raportti ei täytä tutkimuskriteerejä (Image.fi 24.2.2016).
Linja-ahon blogikirjoitukset:
Poliitikkojen kootut säteilysekoilut (<http://archive.is/b4IUj>)
Mobiilisäteilyaktivistien lakimiessiiven ÖTT Henrik Elonheimo uhkailee työnantajaani (<http://archive.is/pDj3k>)
Vastineeni Henrik Elonheimolle – tunnettu säteilyhöpön levittäjä vai ei? (<http://archive.is/Wgymb>)
Blogistani on tehty kantelu Julkisen sanan neuvostoon (lol!) (<http://archive.is/8MuBv>)
Tas säteilee: tutkintapyyntö ja kuusisivuinen kirje rehtorille (<http://archive.is/ps4MB>)

Skepsis toimii

Skepsiksen puheenjohtaja Otto J. Mäkelä kävi joulukuussa avittamassa aluetoimintaa Oulussa.

Oulun skeptikot kokoontuivat helmikuussa suunnittelemaan Skepsis ry:n paikallista toimintaa. Paikalla olivat Kalervo Kangas, Mikko Repka, Jouko Salo, Mikko Similä ja Sebastian Slotte.

Oulussa päätettiin osallistua kirjamesseille syyskuussa. Skeptikot myös alkavat kokoontua säännöllisesti aina kuukauden ensimmäisenä maanantaina kulttuuritalo Valveen (Hallituskatu 7) kahvilassa klo 18. Tervetuloa paikalle!

Helsinki. Tieteiden talo 5.4.2017: Helsingin yliopiston kasvinjalostuksen dosentti, tohtori Jussi Tammisola luennoi geenimuunteluun ja luomuun liittyvistä harhakäsityksistä sekä uusien kasvinjalostusmenetelmien tulevaisuudennäkymistä.

Minne katosi lento AA77?

SEUURA-LEHTI JAKSOI helmikuussa ”tutkia”, yli 15 vuotta tapahtuneen jälkeen, mitä ”todellisuudessa” tapahtui Pentagonissa 9/11-päivänä 2001. Virallisten tietojen mukaan USA:n puolustusministeriön länsiseinään osui 850 kilometrin tuntinopeudella American Airlinesin lento 77. Kone oli tyypiltään Boeing 757: nelikerroksisen talon korkuinen, 50 metriä pitkä ja sata tonnia painava jättiläinen, jonka siipien kärkiväli on 40 metriä.

Törmäys tapahtui kahdeksan minuuttia ennen yllä olevan valokuvan ottamista. ”Kuva ei ole yhtä kuuluisa kuin ne, jotka otettiin New Yorkissa WTC-kaksoistorneista. Mutta se on osa samoja tapahtumia, jotka käynnistivät maailmassa uuden aikakauden. 9/11 oli totuudenjälkeisen ajan aamunkoitto. Päivä, jolloin epäluulon siemenet kylvettiin”, Mikael Vehkaoja kirjoitti.

Valokuva on Seuran mukaan yksi syy epäluuloon. Tom Horan otti sen kello 9.45, kun ensimmäiset pa-

loautot olivat juuri saapuneet Pentagonin luo. Kuva on harvinainen. Kymmenen minuuttia sen ottamisen jälkeen puolustusministeriön seinä romahti. ”Vaikka kuinka katsoo, kuvassa ei näy jälkeäkään lentokoneesta. Ei penkkejä, pirinperin lentäneitä matkalaukkuja, savuavaa runkoa tai kuuden tonnin painoisia suihkumoottoreita”, Vehkaoja ihmettelee.

Minne siis katosi lento AA77? Seura-lehdelle tiedoksi: lentokoneen syöksylle oli noin sata silminnäki-jää. Pentagonin nurmelta löydettiin lentokoneen suihkumoottorin ja laskeutumistelineiden osia. Raunioista kerättiin lennolla olleiden matkustajien jäämistöä ja pahoin palaneita ruumiita.

Ei matkustajakone voi mitenkään jäädä törröttämään talon seinään kuin iso tikka. Kaikki viittaa edelleen siihen, että lento 77 katosi palasina Pentagonin sisään.

JUHA LEINIVAARA

Musteläiskätestin uusi nousu?

”Työelämässä Rorschach-musteläiskätestin käyttö on suorastaan vaarallista.”

VIIME KESÄNÄ mediassa rummutettiin musteläiskätestiin perustuvaa tutkimustulosta, joka liittyy johtajien narsismin yhteydestä työsuoriutumiseen (Peltokangas, H. 2016. Leadership, Personality and Performance. Acta Wasiensia, 351.) Tutkimuksen päätuloksena karkeasti on, että ”narsistit” koetaan työsuhteen alussa suosituimmiksi ja tehokkaimmiksi verrattuna ”ei-narsisteihin”.

Peltokankaan väitöskirjan tulos uutisoitiin laajasti lähes kaikissa valtakunnan medioissa. Tässä kirjoituksessa pyrin avaamaan mainitun väitöskirjatutkimuksen ongelmia ja erityisesti perustelevaan, miksi väitöskirjan suosituksista huolimatta Rorschach-musteläiskätesti ei edelleenkään ole suositeltava arviointimenetelmä työelämään liittyvissä arvioinneissa.

Ennen tätä kuvaan kuitenkin suppeasti narsismia ja siihen liittyvää tutkimusta työelämäkontekstissa.

”ASIASTA EI OLE MITÄÄN VARMUUTTA”

NARSISMI on viime vuosina ollut kova sana julkisessa keskustelussa. Kuukausittain ainakin jossain valtakunnan mediassa on keskustelua narsismin ja narsististen henkilöiden vaikutuksesta työelämässä, parisuhteessa tai oikeastaan missä tahansa. Ongelma sinällään on todellinen ja ajatuksena pelottava, vaikka onkin syytä huomioda, että patologinen narsismi on loppujen lopuksi erittäin harvinaista ja sen esiintyvyys on alle yhden prosentin (Huang Y, Kotov R, de Girolamo G ym., 2009).

On syytä myös huomata, että (ei-kliininen) narsismi käsitteenä ei ole yksilöllinen, vaan voimme puhua narsismin positiivisesta ja pimeästä puolesta. Positiivisiin ominaisuuksiin, jotka ennustavat esim. johtajaominaisuuksia, kuuluu korkea suoriutuminen, vallan arvostus,

kontrolli ja itsetunto (mm. Bass, 1990). Negatiivisiin ominaisuuksiin kuuluu manipulatiivisuus, vaikutelman luonti ja machiavellismi. Paunonen ym. (2006) tutkivat näiden positiivisten ja negatiivisten piirteiden tai taipumusten yhteyttä maanpuolustuskorkeakoulun kadettien johtaja-arviointeihin ja ne havaittiin oletusten mukaiseksi: positiiviset piirteet olivat positiivisessa ja negatiiviset negatiivisessa yhteydessä arvioituun johtamissuoriutumiseen.

Vastaavasti Paulhus (1998) tutki aidossa pitkittäistutkimuksessa narsismipiirteisyyden yhteyttä muiden tekemiin arvioihin henkilön persoonallisuudesta. Hänen tulostensa perusteella ihmiset arvioivat aluksi positiivisemmin henkilöitä, jotka ovat korkeammalla narsismipiirteisyydessä, mutta ajan myötä arviot muuttuivat negatiivisemmiksi. Tulokset ovat siis täysin linjassa Peltokankaan väitöskirjassa esitettyjen tulosten kanssa, vaikka huomiota herättää, ettei esim. Paulhusin tutkimuksiin viitattu väitöskirjassa kertaakaan.

Suurin ongelma väitöskirjatutkimuksessa ei ole oikeastaan tulos, joka on oletusten mukainen. Ongelmana on pikemminkin päätelmä siitä, että Rorschach-musteläiskätesti olisi suositeltava menetelmä esim. johtajien soveltuvuusarvioinneissa. Rorschach musteläiskätesti on edelleen psykologien kolmen eniten käytetyn menetelmän joukossa Suomessa (Kuuskorpi, 2012). Käsitteeni mukaan sen käyttö työelämässä on varsin vähäistä, joskin sitä edelleen käytetään jonkin verran erityisesti ammattikorkeakoulujen opiskelijavalinnoissa ja muutamissa muissa oppilaitoksissa (jopa yliopistotasolla).

Musteläiskätesti on yksi tunnetuimmista psykologian menetelmistä, ja en ryhdy käymään tarkasti läpi sen ominaisuuksia, vaan halukkaat voivat aloittaa tutustumisen esim. Wikipediasta. Testissä on kymmen taulua ja tutkit-

tavan on vastattava, mitä hänen mielestään kyseinen taulu esittää. Testin tunnetuin pisteytysjärjestelmä (jota väitöskirjassakin on käytetty) on ns. Comprehensive System (CS., Exner, 2002), jossa vastausten perusteella lasketaan suuri määrä erilaisia indeksejä, joita ovat esimerkiksi vastausten lukumäärä, muotoon perustuvien vastausten lukumäärä, värihin perustuvien vastausten lukumäärä jne. (esim. vastaus ”lepakko” on värivastaus, jos sellainen nähdään mustassa kuviossa, ja se on myös muotovastaus).

Seuraavassa keskityn pääosin käsittelemään väitöskirjassa narsismin indikaattorina käytettyä indeksiä Fr-rF, joka on heijastusvastausten (reflections) lukumäärä. Heijastusvastaukset ovat vastauksia, jotka perustuvat kuvan symmetriaan, esim. henkilö näkee vastauksessa pilvet, jotka heijastuvat merenpinnasta. Heijastevastauksissa koodi rF tarkoittaa vastausta, joissa ei ole mitään määriteltä muotoa (esim. pilvet, maisema, varjo voivat olla minkä muotoisia tahansa) ja Fr tarkoittaa heijastevastautta, jolla on jokin tietty muoto (esim. vastaus laiva, jonka ääriiviivat heijastuvat merenpinnasta tms.).

Mitä tekemistä tällä indeksillä on narsismin kanssa? Tämä on erittäin hyvä kysymys, johon musteläiskä-

testejä koskeva tutkimus, samoin kuin Peltokankaan väitöskirja, jättää vastaamatta. Perus ajatuskulku on seuraava. Kreikan mytologiassa Narkissos, jonka nimestä termi ”narsismi” on johdettu, näki lähteestä oman peilikuvansa ja ihastui siihen niin, että ei lopettanut sen katsomista, vaan lopulta kuihtui pois. Tämä tulkinta on oikeastaan ainoa teoreettinen peruste (Horn ym. 2009) sille, miksi heijastuksen tai peilautumisen näkeminen musteläiskässä liittyy narsismiin. Toivon mukaan en ole ainoa, jonka mielestä tämä perustelu ei ole tieteellisesti pätevä.

Samankaltainen epämääräinen päättelyketju koskee oikeastaan kaikkien (ehkä lukuun ottamatta tiettyjen väkivaltaisten ym. teemojen) musteläiskätestin indeksien tulkintaa.

Toinen perustelu on, että indeksi on tutkimusten perusteella tilastollisessa yhteydessä johonkin tiettyyn kriiteritekijään. Fr-rF-indeksin yhteyttä narsismiin onkin tutkittu, mutta kirjallisuus katsauksen perusteel-

la tutkimuksia on todella vähän tarkalleen ottaen kolme (Gacono, Meloy, & Berg, 1992; Hilsenroth, Fowler, Padawer, & Handler, 1997 ja Exner, 1969). Yhteensä näissä tutkimuksissa on tutkittu alle 80 narsistia (joista varmuudella 30:lla on persoonallisuushäiriödiagnoosi). Kaikissa lopuissa tutkimuksissa kriteerinä ei ole ollut narsismi tai narsismipiirteisyys, vaan esim. seksuaalirikokseen tai muuhun rikokseen syyllistyminen hyvin spesifissä rikollispopulaatiossa (esim. Bridges, Wilson, & Gacono, 1998; Cunliffe, Gacono, 2005).

Kaikkia tutkimuksia kuvaa tulosten ristiriitaisuus ja metodologiset ongelmat. Taustatekijöitä ei yhdessäkään huomioida, tulokset ovat ristiriitaisia ja erityisesti otokset ovat ilmiön ja tutkittavien ryhmien (esim. pedofiilit) luonteen takia erittäin pieniä. Mitä tuo kyseinen indeksi siis mittaa? Vastaus on: ei mitään aavistusta. Kaiken psykologisen arvioinnin lähtökohdaksi on kuitenkin se tosiasia, että meidän täytyy olla suhteellisen vakuuttuneita siitä, että arvioimme niitä ominaisuuksia, joita kuvittelemme mittaavamme. Nyt tästä asiasta ei ole mitään varmuutta. Tiedämme myös, että tapa, jolla musteläiskätestin taulut esitetään, vaikuttaa voimakkaasti siihen, miten paljon heijastusvastauksia niissä nähdään (Horn ym. 2009).

”TÄMÄ ON SYYTÄ PYSÄYTTÄÄ HETI ALKUUNSA”

EDELLÄ MAINITUT ONGELMAT pätevät oikeastaan kaikkiin musteläiskätestin CS-pisteytysjärjestelmäindekseihin. Vaikka tutkimusta on lukumäärällisesti paljon, ovat ne tasoltaan hyvin heikkoja ja jättävät huomioimatta mahdolliset vaikuttavat taustekijät. Useimmissa ei ole verrattu tuloksia ns. normaalipopulaation vastauksiin. Lisäksi, kun tutkitaan, mitä eri indeksit ennustavat, tutkijoilla on taipumus meta-analyysissään yhdistää samaan kaikenlaiset kriteerit (kuten esimerkiksi Fr-rF-indeksin yhteydessä narsismi ja seksuaalirikokset). Tämä selviää helposti lukemalla esim. Mihuran ym. (2013) meta-analyysi, joka pyrkii osoittamaan musteläiskätestien ennustevaliditeetin. Tulokset ovat auttamattoman heikkoja, koska kaikissa yksittäisten indeksien tarkastelussa on yhdistetty ainakin 4-5 eri kriteeriä (jälleen muutamaa varsin itsestään selvää tulosta, esim. väkivaltaisista teemoihin liittyen lukuun ottamatta).

Samoin ongelmana kaikissa indekseissä on kysymys, mikä on niin sanottua normaalivaihtelua. Esimerkiksi Mayer ym. (2007) yrittivät kehittää musteläiskätestiin kansainvälisen vertailu- eli normiaineiston. Tätä normiaineistoa käytetään varsin yleisesti, mutta jos vaivautuu lukemaan ko. artikkelin, niin huomaa, että eri indekseissä on todella suuri vaihtelu eri maiden välillä. Tulokset eivät siis välttämättä riipu siitä ilmiöstä, mitä kuvittelemme mittaavamme, vaan yksinkertaisesti kulttuurien välisistä eroista ja tilannesidonnaisesta tekijöistä.

Yleisesti väitöstutkimus herättää yleisempää huolestumista väitöskirjojen tieteellisestä tasosta. Keskeisimmät ongelmakohdat voidaan listata seuraavasti:

1) Mitattavien ilmiöiden määrittely, johon liittyviä ongelmia olen edellä pyrkinyt kuvaamaan.

2) Tieteellisten lehtien taso, joissa väitöskirjan artikkelit on julkaistu. Väitöksen kaikki julkaisut on julkaistu Open Access-lehdistä, jotka löytyvät suoraan tai niiden kustantaja löytyy ns. Beallin epäilyttävien lehtien listalta (tämä ei tee artikkeleista automaattisesti huonoja, mutta näissä lehdissä mm. vertaisarviointiprosessi on valitettavan heikko ja artikkeli saadaan julkaistuksi yksinkertaisesti maksamalla).

3) Metodologisenä ongelmana väitöksessä on mm. aineiston virheellinen käsittely: a) analyysissä ei ole huomioitu aineiston monitasoisuutta: johtajia on 51 ja alaisia 203, ja alaisten arviot ovat toisistaan riippuvia, koska he arvioivat osin samoja johtajia. Havaintojen riippumattomuus on yksi keskeinen oletus käytetyissä analyysimenetelmissä. b) Analyysissä ei ole huomioitu niihin liittyviä jakaumaoletuksia (musteläiskätestin tulosten jakaumat ovat hyvin vinoja).

4) Huomattavia puutteita lähdekirjallisuudessa, liittyen erityisesti narsismin arviointiin. Narsismin eri puolten (positiivinen ja negatiivinen) käsittely puuttuu täysin.

Kritiikistä huolimatta kliinisessä ympäristössä musteläiskätestillä on varmasti tulevaisuudessakin oma asemansa, ei toki koskaan yksin vaan yhdessä muiden menetelmien kanssa. Sen avulla voidaan saada keskusteluyhteys potilaaseen tilanteissa, joissa ongelman sanoittaminen muuten on haastavaa, ja sitä voidaan käyttää keskustelun avauksena. Yleisesti se vähäinen (kunnollinen) tutkimustieto, mitä on saatavilla, koskee lähinnä testin kliinistä käyttöä. Työelämässä testin käyttö on mielestäni suorastaan vaarallista, enkä kykene ymmärtämään suositusta menetelmän käytöstä.

Vaikka kaikki muu kritiikki unohdettaisiin, musteläiskätestiin liittyy ihmisten mielissä valtavasti uskomuksia (tosia ja epätosia). Kaikki taulut ja esimerkit populaarivastauksista löytyvät Wikipediasta, mikä on omiaan heikentämään sitä vähäistä luotettavuutta, mitä menetelmällä ylipäätään on, varsinkin hyvin koulutetun normaaliväestön keskuudessa.

Työ- ja organisaatiopuolella on suuri tarve päästä lopulta 2000-luvulle, kun puhutaan henkilöstöarviointiin liittyvistä menetelmistä. On ollut hämentävää huomata, että suurin osa käytetyistä ja ehdotetuista testimenetelmistä on yli 50 vuotta vanhoja. Musteläiskätestin takaisin tuominen olisi siirtymistä psykologian muinaiseen historiaan. Tämä eriskummallinen suuntaus on syytä pysäyttää heti alkuunsa.

Kaikki tässä kirjoituksessa mainitut tiedot löytyvät normaaleista julkaisutietokannoista yksinkertaisesti googlaamalla, eli mitään erityisen salaista ei ole paljastettu. Olen siis erittäin tietoinen psykologien testisalaisuudesta, jota ei tässä rikota.

Kirjoitus on päivitetty lyhennelmä Lindekin artikkelista ”Narsismi työelämässä – Musteläiskätestin uusi nousu?” Lähdeviitteet löytyvät alkuperäisen artikkelin yhteydestä. Kirjoittaja on Helsingin yliopiston opettaja ja Suomen psykologiliiton testilautakunnan puheenjohtaja.

Sharkbanz ja haivaara

MONENLAISET HUUHAA-RANNEKKEET pysyvät myynnissä vuodesta toiseen. Jostain aina ilmestyy uusia yrittäjiä. Yhtä versiota ei edes pessimistinen skeptikko osannut odottaa. Sellaisen ilmestyminen vaatii aivan uudella tavalla ihmishengillä leikkimistä.

Viime vuonna Australian rannikoilla tapahtui hain puremia 26 kertaa. Ilmiö on sen verran yleinen, että Australian hallitus teetätti testin hainkarkottimien toimivuudesta vuonna 2008. Testin tulokset jäivät hieman monitulkinnaisiksi. Iso hai nimittäin söi yhden testattavista karkottimista.

Vuonna 2015 hainkarkottimien valikoimaan lisättiin Sharkbanz-ranneke. Hintaa valmistajan erilaisilla rannekeilla on hieman yli 70 euroa. Mainoksissa luvataan turvaa haikaloilta ja mielenrauhaa uimareille. Sukelletaan tutkimaan mistä on kyse.

Valmistaja perustelee rannekeen toimivuutta seuraavin periaattein: Teknologiansa puolesta Sharkbanz-ranneke perustuu magneettikenttään, joka tuntuu haiden herkissä aistihermoissa epämiellyttävältä. Hait pystyvät oikeasti aistimaan saalin sähköaistinsa avulla. Siksi hait jättävät rannekeita käyttävät ihmiset rauhaan. Mitä useampi uimari käyttää Sharkbanzia, sitä vahvempi on magneettikenttä rannalla ja sitä vähemmän haiden hyökkäyksiä.

Eli periaatteessa ihan kiva idea. Sharkbanzin mainosmateriaaleissa vaivaudutaan mainitsemaan sana ”patentoitu”, mikä on aina ollut valppaille epäilijöille varoitus huuhaa-tuotteesta. Patentti itsessään ei mitenkään edellytä, että patentoitu tuote toimii. Samoin mainosvideoissa näytetään testejä, joissa ranneke on sidottu nuken jalkaan kiinni. Näissä testeissä on ongelmana se, että hait kyllä usein erottavat onko vedessä elävän ihmisen vai nuken jalka ennen puraisua. Eikä testejä ole nähtävästi suoritettu sokkoutettuna.

Tietojen mukaan rannekeissa on pelkästään muoviin kääritty magneetti. Ei paristoja, akkuja tai muita keinoja vahvistaa kenttää. Esimerkiksi SharkShield sentään käyttää sähkömagneettista kenttää ja vaatii paristoja toimiakseen, mutta Sharkbanz on pelkkä ta-

vallinen magneetti. Vaikka hai havaitsee magneettikentän, se ei tarkoita, että magneetti karkottaisi hain. Testeissä altaissa pidettyjä haita on pystytty ärsyttämään vahvoilla magneeteilla, jolloin ne siirtyivät kauemmaksi magneeteista. On myös havaittu, että joskus hait näykkivät magneetteja. Oikeastaan on täysin mahdollista, että tavallinen magneetti kiinnostaa haita.

Teini-ikäinen Zack Davis on surffanut rannalla lapsesta pitäen, mutta ensimmäisen kerran, kun hän ui Sharkbantz-hainkarkotin kädessään, hai iski hampaansa häneen. Harmillinen sattuma. Pojan käteen ommeltiin 44 tikkiä. Davisin äiti vaatii rahoja takaisin joululahjaksi pojalleen ostamastaan karkotinrannekkeesta. Sharkbanz vastasi, että tapahtunut oli vain huonoa onnea. Luultavasti Zack oli tahattomasti ja huolimattomasti provosoinut haita hyökkämään. ”Sharkbanz on suunniteltu karkottamaan vain uteliaita, ei-provosoitua haita.” Valmistaja ilmoitti, ettei ole koskaan edes luvannut sataprosenttisesti toimivaa karkotinta: rannekeella voidaan ainoastaan pienentää todennäköisyyttä kutsu-mattomien hampaiden pääsemisestä iholle.

Ihmiset ovat ihmisiä. Tietenkin joku ranneketta käyttävä ajattelee, että hänen on turvallista uida ja sukeltaa alueilla, joissa ei haiden takia kannattaisi käydä. Juuri tämän takia hainkarkottimeksi ei pidä valmistaa huuhaa-tuotetta – se vain lisää riskiä joutua haiden puremaksi.

”Terra Australis” teki pienen epätieteellisen testin siitä, miten Sharkbanz toimii. Tulos ei ollut parasta mahdollista mainosta tuotteelle: hai söi karkottimen. Ehkä hait ovat yleisesti loukkaantuneita siitä vihas-ta, jota ihmiset osoittavat heitä kohtaan. Odotan, että jatkossa kehitetään jonkinlainen henkinen suhdeturssi, jossa ihmiset ja hait käyvät läpi ongelmakoh-tiaan. Kaikki sessioon osallistuvat uivat tietenkin samassa altaassa.

Näillä tuloksilla en millään luottaisi tuollaiseen karkottimeen uimareissuillani. Edes uimahalleissa.

Skeptikot maailmankuva- tutkimuksessa

Tutkin vuosina 2011-2016 uskonnottomien suomalaisten maailmankuvia. Mukana oli 77 henkilöä tärkeimmistä uskonnottomista järjestöistä. Näistä 16 oli mukana Skepsiksessä. Tutkimuksessa löytyi kolme uskonnotonta maailmankuvatyyppiä. Skeptikot olivat vahvemmin edustettuna tyyppissä, jota kutsun nimellä ”yhteisöllinen uskonnonhylkääjä”.

ABO AKADEMIN uskontotieteen laitoksella toteutettiin vuosina 2011-2015 Suomen Akatemian rahoituksella hanke, jossa tutkittiin yhteiskunnallisissa liikkeissä mukana olevien maailmankuvia ja arvoja. Osana tätä tutkimusta kartoitin uskonnottomissa järjestöissä mukana olevien yksilöiden maailmankuvatyyppiä uudella tutkimusinstrumentilla, Faith Q-sortilla. Instrumentin ideana on lajitella 101 maailmankuvaväittämää omien mieltymysten mukaiseen järjestykseen. Lajittelua täydentää haastattelu, joka antaa mahdollisuuden laajentaa keskustelua väittämien ulkopuolelle.

Uskonnottomuuden tutkimus on kehittyvä akateemisen tutkimuksen ala. Vaikka uskontokriittiset puheenvuorot ovat olleet viime vuosina näkyvästi esillä ja joistain kirjailijoista on tullut julkisuuden henkilöitä, empiirisiä tutkimuksia uskonnottomista maailmankuvista löytyy melko vähän. Tästä syystä päätin lähestyä aihetta mahdollisimman vähin ennako-oletuksin antaen aineiston puhua puolestaan. Keskityin järjestöihin, joiden profiili sisältää uskonnottomia tai uskontokriittisiä piirteitä. Vapaa-ajattelijoiden, Skepsiksen, Humanistien ja Pääkaupunkiseudun Ateistien lisäksi mukana oli Protun edustajia. Muutama vastaaja ei katsonut olevansa yhteydessä mihinkään järjestöön, kun taas 23 osallistujaa kertoi olevansa mukana useammas- kuin yhdessä järjestössä.

Kutsun osallistujia yhteisnimellä ”uskonnottomat”. Uskonnottomuus voi pitää sisällään erilaisia näkökulmia, jotka kaikki jäsentyvät hieman eri tavoin suhteessa uskontoon. Ateismi erottautuu teistisistä näkemyksistä, vapaa-ajattelu uskonnollisista auktoriteeteista ja pyhistä teksteistä. Skepsis-järjestön edustama skepsismi kritisoi huonosti tai puutteellisesti perusteltuja todellisuutta koskevia väittämiä. Sekulaari humanismi tarjoilee ihmisen tämänpuoleiseen ja tähän maailmaan keskittyvää

suuntautumista. Yleensä humanistijärjestöt suhtautuvat ainakin joihinkin uskonnollisiin oppeihin kriittisesti.¹

Valitsin ”maailmankuvan” tutkimukseni kattokäsitteeksi, joka voisi periaatteessa sisältää uskonnottomia, uskonnollisia ja henkisiä orientaatioita. Suomessa ja Ruotsissa voisi olla perusteltua puhua elämäntutkimuksista, mutta koska kirjoitin väitöskirjani englanniksi, maailmankuva (worldview) tuntui sopivammalta termiltä. Yksilöiden maailmankuvia analysoimalla etsin useiden osallistujien jakamia yhteisiä piirteitä. Näitä kutsun ”maailmankuvatyypeiksi”, ja löysin kolme selkeästi toisistaan poikkeavaa tyyppiä. Kerron näistä hieman myöhemmin, mutta käyn ensin läpi vastaajien yleiset demografiset tiedot.

VASTAAJAT KOKONAISUUTENA

VAPAA-AJATTELIJAT OSALLISTUIVAT tutkimukseen aktiivisimmin: 64 vastaajalla oli jonkinlainen yhteys Vapaa-ajattelijoihin. Järjestyksessä seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat Skepsis (17) ja Humanistit (12). Protun ja Ateistien osallistujamäärät jäivät alle kymmenen. Kolme vastaajaa ei maininnut mitään järjestöä. Merkittävin usean järjestön yhdistelmä oli vapaa-ajattelijoiden ja skeptikoiden yhdistelmä. Vain kaksi osallistujaa kuului ainoastaan Skepsikseen.

Vastaajista 6,5 % oli ruotsin- ja 93,5 % suomenkielisiä. Jakauma vastaa melko lailla koko Suomen väestöä. Sukupuolijakauma sen sijaan poikkesi kansallisesta: 74 % vastaajista oli miehiä ja 26 % naisia. Tällainen painotus seuraa suomalaisen ateistin profiilia, mutta jyrkemmin kuin koko maan osalta. 56 % vastaajista oli yli 44-vuotiaita, mikä on enemmän kuin Suomessa keskimäärin. Tämä ei ole erityisen yllättävää, sillä joissain ulkomailla tehdyissä tutkimuksissa on pantu merkille, että järjestöissä mukana olevi-

en keski-ikä saattaa olla korkeampi kuin uskonnottomien keskimäärin. Vastaajien koulutustaso oli korkeampi kuin koko maassa: 25 %:lla vastaajista oli alempi korkeakoulututkinto, 39 %:lla ylempi, ja 7 %:lla lissensiaatin tai tohtorintutkinto. Uskonnon tai ateismin suhdetta koulutustasoon ei Suomen osalta voida tyhjentävästi osoittaa. Johtopäätöksiä vetämistä hankaloittaa myös se huomio, että kaksi muuta mukana olutta ryhmää, konservatiivikristityt ja ympäristöaktivistit olivat yhtä lailla koulutustasoltaan maan keskiarvon yläpuolella.

Vastaajien asuinpaikkakunnat olivat voittopuolisesti (62 %) yli 100 000 asukkaan kaupunkeja, mikä seuraa suomalaisen ateistin profiilia, mutta saattaa tässä tutkimuksessa johtua käytännön seikoista, jotka vaikuttivat haastattelujen järjestelyihin. Skepsiksen osalta yllä olevan katsauksen kiinnostavin kohta liittyy sukupuolijakaumaan: tutkimuksessa ei ollut mukana yhtään naista, joka olisi ilmoittautunut kuuluvansa Skepsikseen.

Tästä katsauksesta voi päätellä, että osallistujat eivät kokonaisuutenaan edusta Suomea, eivätkä suomalaisia ateisteja. Yleistettävyyttä ei tosin ollut tutkimuksessa tavoiteenakaan. Tulokset ovat verrannollisia tiikereitä koskevaan tutkimukseen, jossa saadaan selville, että valkoisia tiikereitä on olemassa. Toisten tutkimusten tehtäväksi jää selvittää, kuinka suuri osa kaikista tiikereistä on valkoisia.

MAAILMANKUVATYYPI

VASTAAJIEN MAAILMANKUVISTA LÖYTYI tärkeitä yhteisiä elementtejä, jotka voidaan kiteyttää seuraavasti:

1) Perinteisestä uskonnollisuudesta vieraantumisen. Kristinusko ja sitä edustavien kansankirkkojen etuoikeudet yhteiskunnassa nähtiin ongelmallisina. Henkilökohtaisessa elämässään kukaan vastaajista ei kokenut kristinuskon opetuksia itselleen läheisiksi. Jotkut osallistuivat uskonnollisiin menoihin, mutta useimmiten sosiaalisista syistä. Hyvin harvat olivat jonkin uskonnollisen yhdyskunnan jäseniä. Vieraantuminen uskonnosta ei koskenut ainoastaan Suomessa vallitsevia suuntauksia. Islam ja amerikkalainen uskonnollisuus mainittiin erittäin usein esimerkkeinä ongelmallisesta uskonnollisuudesta. Monet vastaajat suhtautuivat kriittisesti kaikkiin uskontoihin.

2) Sekulaari humanismi. Luottamus yleismaailmalliseen inhimilliseen kehitykseen, moraalien ja myötätunnon painottaminen ja toteuttaminen omassa elämässä, ja aktiivinen toiminta maailman parantamiseksi ja lähimmäisten auttamiseksi nousivat esiin. Vastaajien maailmankuvaa määrittivät myös toiveaktiivisesti osallistua ja muuttaa yhteiskunnallisia rakenteita ja arvoja. Nämä preferenssit yhdistyivät yksilöllisen valinnanvapauden kunnioittamiseen, usein silloinkin kun toisen katsomus poikkeaa omasta.

3) Kokemuksellinen ulottuvuus. Vastaajat saivat inspiraatiota luonnosta, musiikista, taiteesta tai ru-

noudesta. Tuonpuoleiseen liittyvien toiveiden tai pelkojen sijaan vastaajat kokivat olevansa kotonaan maailmankaikeudessa.

Yllä hahmoteltu yhteinen perusta on hyvä pitää mielessä, kun tutustumme maailmankuvatyyppeihin väliin eroihin. Löytämäni maailmankuvatyypit olen nimenmyy niiden keskeisten piirteiden perusteella.

Ensimmäisen maailmankuvatyypin nimeksi annoin ”tyytyväinen altruisti”. Henkilöt, joiden katsomukset ovat lähellä tätä maailmankuvatyyppeä, kokevat aktivismin ja arvojensa mukaan toimimisen tärkeiksi. Maailmaa parantava ja yhteiskuntaa kehittävä aktivismi ilmentyi tietysti uskonnottomien asiaa ajavissa järjestöissä mukana olemisessa, mutta monella muullakin saralla. Vastaajat olivat usein mukana poliittisissa tai ympäristöjärjestöissä, eivätkä vierastaneet aina edes kirkollisten järjestöjen tukemista, jos itse projekti tuntui hyödylliseltä. Tämän maailmankuvatyypin suhde yhteisöön ja yhteiskuntaan vaikuttikin universalistiselta, auttamishalun ulottuessa usein oman ryhmän intressien ulkopuolelle.

Tyytyväiset altruistit hylkäsivät uskonnon kohtuullisesti. Vaikutti siltä, että uskonnon hylkääminen liittyi sen vaikutuksiin enemmän kuin virheellisyyteen, ja mikäli jokin uskonnollinen järjestö toimi hyödylliseksi koetulla tavalla, sitä ei tarvinnut tuomita. Kokemuksellisesti tämän maailmankuvatyypin piirre oli vakaa tyytyväisyys: ei ahdistuneisuutta, ei myöskään huippukokemuksiin kiinnittymistä tai niiden etsimistä.

Toiselle maailmankuvatyypille annoin nimeksi ”kokemuksellisesti henkinen”. Tätä tyyppiä lähellä olevat vastaajat olivat edelliseen verrattuna individualistisempia: vain yksi vastaaja oli mukana useammassa järjestössä, kun edellisessä ja seuraavassa tyypissä useaan järjestöön kuulumisen oli tavallista. Individualismi ilmeni siinä, että inhimillisten voimavarojen hyödyntämistä pidettiin tärkeämpänä kuin muissa tyypeissä. Kokemuksellisesti henkiset olivat myös kiinnostuneita henkilökohtaisista henkisistä harjoituksista, kuten joogasta tai meditaatiosta.

Tämä maailmankuvatyyppeä tekeekin eron uskonnon ja henkisyyden välillä. Edellinen hylätään, ainakin dogmien, hierarkioiden ja rituaalien osalta. Henkisyydelle sen sijaan tunnutaan olevan avoimia. Joogan ja meditaation ohella myös buddhalaisuus kiinnostaa. Tässä ei nähdä ongelmaa uskonnottomuuden vaalimisen kannalta, sillä vastaajat eivät pidä näitä uskonnon piiriin kuuluvina ilmiöinä.

Kolmas tätä maailmankuvatyyppeä luonnehtiva piirre on kokemuksellisuus. Vahvat elämykset voivat ilmentyä meditaatiokokemuksissa tai taiteen yhteydessä. On kiinnostavaa, että vaikka tämä tyyppi hylkää uskonnolliset opit ja instituutiot, uskontoon liittyviä kulttuurikokemuksia ei vierastettu.

Kolmas maailmankuvatyyppeä on nimeltään ”yhteisöllinen uskonnonhylkääjä”. Nimensä mukaisesti tätä tyyppiä lähellä olevat yksilöt hylkäävät niin uskonnon kuin henkisyydenkin vahvasti ja systemaattisesti. Vaikuttaa siltä, että uskontoa vieroksutaan enemmän

sen virheellisyyden kuin vaikutusten johdosta. Tämän tyyppin sosiaalinen suuntautuminen on yhteisöllinen: yhteisölliset uskonnonhylkääjät ovat kiinnostuneita nimenomaan uskonnottomien aseman parantamisesta. On myös tavallista kuulua useampaan järjestöön, jotka ajavat uskonnottomien asiaa. Tämän tyyppin kokemuksellisuudelle on tyyppillistä omassa ryhmässä viihtyminen, uskontoon liittyvät kielteiset kokemukset ja muuten perustyytväinen asenne elämään. Haastatteluaineiston valossa näyttää myös mahdolliselta, että luontokokemukset voisivat olla tärkeä inspiraation lähde, mutta tämän vahvistaminen vaatisi lisätutkimusta.

Yhteenvetona eri maailmankuvatyypeistä voidaan sanoa, että kaikille yhteisiä piirteitä ovat uskonnosta vieraantuminen, humanistiselta vaikuttava arvo-maailma ja positiivisten kokemusten löytäminen taiteen ja luonnon parista. Erot ilmentyvät kolmella tavalla: suhteessa uskontoon ja henkisytyteen, suhteessa sosiaaliseen suuntautumiseen ja kokemuksellisesti. Tyytyväiset altruistit ovat sosiaalisesti universalisteja ja altruisteja, hylkäävät uskonnon kohtuullisesti ja ovat emotionaalisesti vakaita. Kokemuksellisesti henkiset ovat individualisteja, hylkäävät uskonnon, mutta arvostavat henkisytyttä, ja ovat kiinnostuneita voimakkaista ja inspiroivista kokemuksista. Yhteisölliset uskonnonhylkääjät arvostavat samoin ajattelevien seuraaja ja hylkäävät sekä uskonnon että henkisytyden vahvasti. Heidän kokemuksellisuutensa tarkempi määrittelyminen vaatisi lisätutkimusta, joten jätän kysymyksen hieman auki.

ENTÄ SKEPTIKOT?

MAINITSIN AIEMMIN, että tutkimuksen tarkoituksena ei ollut etsiä laajempia yleistyksiä. Olen jo todennut, että Skepsis oli vastaajien toiseksi yleisin yhdistys. Kun tarkastelu rajataan vain niihin vastaajiin, joiden oma maailmankuva oli yhteydessä johonkin tiettyyn maailmankuvatyyppiin, skeptikkoja on edelleen toiseksi eniten. Kaiken kaikkiaan yhdeksän skeptikkoa oli lähellä jotain mainituista maailmankuvatyypeistä. Näistä huomattava osa oli myös vapaa-ajattelijoita.

Vapaa-ajattelijat olivat muutenkin tämän tutkimuksen hallitseva järjestö. Siksi on kiinnostavaa, että juuri Skepsis on selvästi toiseksi yleisin järjestö. Mitä Skepsikseen kuulumisen tämän tutkimuksen osalta kertoo ihmisen maailmankuvasta? Kun asiaa tarkastellaan maailmankuvatyyppien näkökulmasta, havaitaan että kolmanteen maailmankuvatyyppiin on yhteydessä kaksi kertaa niin paljon skeptikoita kuin mihin tyyppiin yhteensä. Luvut ovat pieniä: Yhteisöllisiin uskonnonhylkääjiin assosioituvia skeptikoita oli kuusi, mutta kahdessa muussa maailmankuvatyyppissä heitä oli yhteensä vain kolme. Seuraava huomio vaikuttaisi osuvalta: Yhteisölliset uskonnonhylkääjät ovat haastattelijujen perusteella taipuvaisia hylkäämään uskonnon pikemminkin sen virheellisyyden perusteella kuin johtuen sen haitallisista vaikutuksista. Tämä on hyvin linjassa Skepsiksen julkisen profiilin kanssa, jota mää-

rittää virheellisten tai huonosti perusteltujen väitteiden kritiikki.

Vaikka yllä olevan perusteella on hankalaa lähteä tekemään yleistyksiä, uteliaisuus tutkia skeptikkojen maailmankuvia kyllä lisääntyy. Tässä tutkimuksessa suurin osa skeptikoista oli mukana myös Vapaa-ajattelijoiden. Miltä näyttäisivät sellaisten skeptikoiden maailmankuvat, jotka eivät ole mukana Vapaa-ajattelijoiden? Jos huomioidaan, että Skepsiksen profiiliin ei kuulu samalla tavoin kirkon yhteiskunnallisen aseman haastaminen kuin Vapaa-ajattelijoiden, olisi kiinnostavaa selvittää, löytyykö Skepsiksen piiristä uskontomyönteisempiä maailmankuvia kuin mitä tässä tutkimuksessa saatiin selville. Nythän lähes kaikki skeptikot olivat myös vapaa-ajattelijoina.

Lisäksi olisi kiinnostavaa selvittää, miltä maailmankuvatyyppien keskinäiset suhteet näyttäisivät, jos tutkittaisiin vain Skepsiksen jäseniä. Olisiko edelleen niin, että yhteisölliset uskonnonhylkääjät näyttäytyisivät Skepsikselle tyyppillisenä maailmankuvatyyppinä? Vai onko tämä maailmankuvatyyppi jotain, joka liittyy Skepsiksen ja Vapaa-ajattelijoiden yhdistelmään? On myös mahdollista, että mikäli tutkimus keskittyisi vain Skepsikseen, esiin nousisi täysin tämän tutkimuksen tuloksista poikkeavia maailmankuvatyyppiä.

Skeptisyys olisi paikallaan, jos q-metodologian avulla saaduista tuloksista haluttaisiin tehdä yleistyksiä laajempiin populaatioihin. Silloin osallistujien valinnassa tulisi käyttää toisenlaista strategiaa ja isompaa otantaa. Sen sijaan voidaan sanoa, että tässä löydetyn kaltaisia maailmankuvatyyppiä on oikeasti olemassa, ainakin Suomessa. Tulokset auttavat purkamaan yleistyksiä, joissa väitetään kaikkien uskonnottomien edustavan vain yhdenlaista orientaatiota. Jo tämänkin tutkimuksen valossa on selvää, että skeptikoidenkaan maailmankuvat eivät ole vain yhdenlaisia.

Vaikka suurin osa maailmankuvatyyppiin liittyvistä skeptikoista oli lähinnä kolmatta maailmankuvatyyppiä, kaikki eivät olleet. Muutama assosioitui ensimmäiseen ja toiseen tyyppiin, mikä riittää kertomaan meille ainakin sen, että ei voida sanoa kaikkien skeptikoiden edustavan vain yhtä tyyppiä. Tätä huomiota vahvistaa edelleen se, että analyysivaiheessa tarkastelun ulkopuolelle jää usein osallistujia, joiden henkilökohtainen maailmankuva ei ole riittävän lähellä mitään tutkimuksessa löydettyä yhteistä maailmankuvatyyppiä. Tässä tutkimuksessa tämä koski myös skeptikoita. Tutkimuksen Skepsistä koskeva johtopäätös onkin, että skeptikoilla on erilaisia maailmankuvia. Tämä ei varmasti ole kenellekään mikään suuri yllätys.

¹ Mainitut näkökulmat voivat ainakin periaatteessa tulla kyseeseen myös uskontojen yhteydessä. Joissain uskonnoissa, kuten tietyissä buddhalaisuuden muodoissa, ei jumalilla ole keskeistä roolia, jos lainkaan. Löytyy myös uskonnollista humanismia, epäilyä ja auktoriteettien kyseenalaistamista.

Älyllä ei lisäännyttä

EVOLUUTIOBIOLOGIT OVAT OSOITTANEET, että parinvalinnan merkittävin kriteeri on ulkonäkö. Tämän voi havaita itsekkin. Ei tarvitse kuin katsoa vastaan tulevia pareja. Lähes aina pariskunnat tuntuvat ulkonäkönsä puolesta kuuluvan samaan liigaan. Supermallit ovat supermallien kanssa, seinäruusut seinäruusujen kanssa. Jos määräävä kriteeri olisi jokin muu kuin ulkonäkö, täytyisi pariskuntien sisällä olla ulkonäön suhteen huomattavasti enemmän vaihtelua.

Tätä on myös tutkittu. On kuvattu pariskuntia siten, että kummastakin osapuolesta on otettu valokuva yksinään. Sen jälkeen koehenkilöitä on pyydetty pisteyttämään näitä ihmisiä ulkonäön perusteella. Tämän jälkeen pariskuntien kuvat on pantu rinnakkain. Lähes aina osapuolet saavat hyvin lähellä toisiaan olevat pisteet.

Ulkonäön määräävä asema on ymmärrettävä. Siitä välittyy valtavasti informaatiota. Naiset esimerkiksi preferoivat miehiä, jotka ovat pituudeltaan 180-190 cm. Sitä lyhyemmät tai pidemmät alkavat menettää pisteitä. Markus J. Rantala osoitti, että miehillä, jotka ovat pituudeltaan tuossa haarukassa, on parempi immuunivaste kuin sitä lyhyemmällä tai pidemmällä miehillä. Ulkonäkö siis indikoi parempaa terveydentilaa.

Miehet taas suosivat naisissa piirteitä, jotka ovat yhteydessä hedelmällisyyteen. Yksi tällainen on kapea vyötärö. Estrogeeni, mikä on lisääntymisen kannalta tärkeä hormoni, suojaa naista vyötärölihavuudelta. Vyötäröltä lihava nainen siis viestii alhaisesta hedelmällisyydestä. Hän saattaa myös olla raskaana, jolloin lisääntyminen tietenkin on mahdotonta.

Missejä, malleja ja muita kauneuden raskassarjalaisia on pilkattu heidän älyllisistä puutteistaan aina, mutta lähes koskaan ei arvostelua kuulu toiseen suuntaan. Äyökkäiden, mutta ulkonäöltään vaatimattomampien puutteellista kauneutta ei ivata. Miksi?

Komiikassa tunnetaan punch up -teoria. Pilkka hyväksytään silloin, kun se suuntautuu alhaalta ylöspäin. Kansaa voi pilkata vallanpitäjiä, mutta sama ei toimi toisin päin. Siksi vitsit esimerkiksi vammaisista koetaan mauttomina. Vammaiset ovat puolustuskyvyttömiä, alisteisessa asemassa.

Elämä on viime kädessä taistelua hengissä säilymisestä ja lisääntymisestä. Ulkonäkö on tässä taistelussa ylivoimainen vetovoimatekijä. Rumemmat ovat altavastaaajia.

Pilkkaamalla hyvännäköisen älykkyyttä, vähemmän hyvännäköinen yrittää tietenkin mitätöidä tämän markkina-arvoa. Mutta koska äly ei lopulta ole kovin merkittävä tekijä, hyökkäys on vaaraton ja siksi hyväksytty. Sen sijaan jos Miss Bikini Fitness sanoo, että joku on ruma ja läski, vaikkakin älykäs, niin se on kuin jatkaisi jo voitettua nyrkkeilyottelua.

Onneksi juuri ulkonäkö on tärkein kriteeri. Siihen on nimittäin huomattavasti helpompi vaikuttaa kuin vaikkapa älykkyyteensä.

Ivan Puopolo työskentelee toimittaja-juontajana MTV3:n Huomenta Suomi -ohjelmassa.

Skeptikko 20v. sitten

SKEPSIKSELLÄ MENEÄ PAREMMIN kuin koskaan. Jäsenmäärämme on kolmen viime vuoden aikana yli kaksinkertaistunut ja uusia jäseniä hakeutuu riveihimme jatkuvasti tihentyvään tahtiin. Tämä on seurausta tietoisesta linjanvedosta: yhdistys on tullut ulos kaapista ja akateemisesta ”salaseurasta” on kasvanut näkyvä vaikuttaja. Meillä on pysyvä postiosoite, puhelinnumero, kotisivut Internetissä, ja kanssamme voi asioida myös sähköpostitse. Samaten silloin, kun mediaa ylipäätään kiinnostaa etsiä kriittistä näkökantaa – joko vilpittömästi tai alibikseen – osoite on luontevasti Skepsis ry. Huuhaa-palkintoamme odotetaan jännittyneesti ja sen saajista esitetään etukäteen yleensä metsään meneviä arvauksia. ...

Julkisuus on meille elinehto, ja esiintymisten määrän lisäksi tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota laatuun. Stereotyyppisen skeptikon nuiva ilonpilaajan imago, jolle en ainakaan itse ole onnistunut löytämään vastinetta todellisuudesta, on saatava muuttumaan. Suurin haasteemme on saada rokotetuksi huuhaata vastaan nuoris, jonka maailmankuva ei vielä ole sementoitunut. Kaikkein tärkeintä, mutta samalla vaikeinta, on tavoittaa työt. Skepsiksen jäsenistä on naisia yhä alle viidesosa.

ANNELI AUREJÄRVI

TUTKIMUSTULOKSET OSOITTAVAT SELVÄSTI, että epätavalliset kokemukset ovat yllättävän yleisiä. Tämä tarkoittaa sitä, että terveet ja henkisesti tasapainoiset ihmiset voivat kokea asioita, jotka tuntuvat pelottavilta ja selittämättömiltä, mutta jotka ovat kuitenkin seurausta vain aivotoiminnasta. On siis erityisen tärkeää jakaa tietoa tällaisten kokemusten luonteesta ja olemassaolosta, jotta näitä kokevat ihmiset eivät joutuisi selitystä etsiessään epäkiittollisen valinnan eteen: valitsemaan ufosiippauksen tai ”päässä vikaa” -leiman väliltä. Myös henkilöiden omiin kuvauksiin epätavallisista tapahtumista tulee suhtautua varauksella. Vilpitiön usko omaan tarinaan ja voimakkaat tunnetilat muistikuvien palauttamisvaiheessa eivät todista kertomusta oikeaksi.

JUKKA HÄKKINEN

TUNNETTU TÄHTITIEEILIJÄ CARL SAGAN (1934-1996) menehtyi 20.12.1996 keuhkokuumeeseen. Sagan oli hoidettavana seattlelaisessa sairaalassa leukemian joltavan sairauden vuoksi. ... Amerikkalaisyleisön silmissä Sagan lienee kaikkein tunnetuin tähtitieteilijä. Suureksi osaksi maine perustuu tv-sarjaan Kosmos, joka aikoinaan nähtiin Suomessakin. Sagan on varmaankin onnistunut herättämään myönteistä kiinnostusta tiedettä kohtaan enemmän kuin kukaan muu. Sagan oli asiastaan innostunut esiintyjä, joka avaruuden suunnattomuutta kuvatessaan vilje-

li sanaa ”billions” (jonka suomennos ”miljardeja” ei kuulosta läheskään yhtä sointuvalta) lähes ärsyttämiseen saakka. Tämä johti jo 1970-luvun lopulla seuraavaan lampunvaihtovitsien genreä edustavaan juttuun: Kuinka monta Carl Sagania tarvitaan vaihtamaan lamppu? Billions and billions!

HANNU KARTTUNEN

NATSISMI PYRKI kaikin keinoin vetoamaan ihmisten mystiikkaan, ja monet natsit uskoivat astrologiaan. Natsit eivät kuitenkaan esittäneet juuri mitään konkreettisia väitteitä yliluonnollisesta. Natsismin käsitys yliluonnollisesta jäi hyvin hajanaiseksi – ehkä siksi, ettei kukaan liikkeen johtohahmoista pystynyt kovin systemaattiseen maailmankuvalliseen pohdiskeluun. Kansallissocialismin perusteos on Adolf Hitlerin vankilassa kirjoittama Taisteluni, Mein Kampf. ... Mitään viitteitä täsmennyksestä yliluonnollisesta koskevista käsityksistä ei kirjasta löydy, mutta natsille tyypilliseen tapaan epätasaisia viittauksia yliluonnolliseen käytetään kyllästymiseen asti. Muistellessaan ensimmäistä maailmansotaa Hitler kertoo kaatuneiden saksalaissotilaiden nousevan Valhallaan. Velvollisuus on ”pyhä”. Sana ”Kaikkivaltias” vilisee tekstissä usein. ...

Natsi-Saksassa vallanpitäjät suhtautuivat suotuisasti astrologiaan. Hitler itse tapasi säännöllisesti vuosina 1928-1933 tunnettua astrologia ja selvänäkijää Erik Jan Hanussia. Myöhemmin Hanussin paljastui syntyperältään juutalaiseksi, ja Göring teloitutti hänet. On myös väitetty Hitlerin myöhemmin kuunnelleen astrologien neuvoja sotatoimia suunnitellessaan. Myös vaihtoehtolääkintä kuului Hitlerin harrasteisiin. Tri Morell syötti Hitlerille 1930-luvun lopulla hyvinkin omalaatuisia lääkkeitä, muun muassa jonkun talonpojan suolistosta otettua bakteerimassaa vatsavaivoihin. Muut lääkärit pitivät tällaista hoitoa hyvin epäilyttävänä, vaikka tällä käsittelyllä aluksi näytti olleenkin ihmevaikutus.

KARLO KAUKO

KUN HUMANOIDIASIANTUNTIJAT ja erityisesti tohtori Rauni-Leena Luukanen-Kilde ovat toistuvasti esittäneet ajankohtia, jolloin viimeistään esitellään humanoidit yleisölle, Skepsis tarjoutuu lyömään tohtori Luukanen-Kilden kanssa seuraavan vedon. Jos ennen 1998 loppua debyytti on tapahtunut, yhdistys maksaa 10 000 markkaa tohtori Luukanen-Kildelle. Jos näin ei tapahdu, Luukanen-Kilde maksaa yhdistykselle 100 markkaa, jolla yhdistys lähettää hänelle Skeptikko-lehden vuosikerran.

*Lainaukset lehdestä Skeptikko 1/1997
Skeptikot verkossa: skepsis.fi/lehti*

MENE JA TIEDÄ

200 lehteä maailman avartamiseen.
Tutustu ja tilaa omasi.

OLETKO RASKAANA? ONKO PUOLISOSI RASKAANA?

Entäpä pidätkö musiikista? Nyt teille on tehty laite: Babypod-kaiutin! Babypod-kaiutin asetellaan hellävaroen sisälle naisen vaginaan. Mainoslauseiden mukaan tämä mahdollistaa ennenkuulumattoman hyvät soundit äitinsä mahassa kelluvalle lapselle. Järkiperaisesti kaiuttimen sivuilla kerrotaan, miten äitinsä masussa maailmaan pullahtamista odotteleva lapsi ei kuule musiikkia tai ääniä kunnolla vatsassa ollessaan, vaan hän kuulee äänet hieman samaan tyyliin kuin me kuulemme keskustelun viereisestä huoneesta. Babypodin avulla tätä ongelmaa ei ole, ja lapsi kuulee musiikin kristallinkirkkaasti. Tutkimusten mukaan lapsen kehitys todellakin muokkautuu osittain sen musiikin mukaan, mitä hän mahassa kuulee, joten kaipa tässä sitten perää on.

RUMBA.FI 6.3.

TIEDEMAAILMA ON USEIN KÄÄNTÄNYT SELKÄNSÄ

yliluonnollisille kokemuksille ja niiden vaikutuksille. Nyt Suomessa on herätty tutkimaan torjuttua aihepiiriä. Yliluonnolliset uskomukset vaikuttavat olevan yllättävän yleisiä.

Turun yliopiston professorin Marja-Liisa Honkasalon johtama tutkimusryhmä on tutkinut yliluonnollisten ilmiöiden kokemista vuodesta 2013 lähtien. Tutkimus kuuluu Suomen Akatemian ”Ihmisen mieli” -tutkimusohjelmaan. ”Meillä uskotaan vahvasti moderniin tieteeseen, joka määrittelee rajan, jolla normaali muuttuu epänormaalksi. Yliluonnollisia kokemuksia pidetään epänormaaleina. Tutkimusryhmämme yrittää murtaa tätä rajaa”, sanoo Marja-Liisa Honkasalo.

Helsingin yliopiston uskontotieteiden professori Terhi Utriainen tutkii ihmisiä, jotka uskovat voivansa kommunikoida enkelien kanssa. ”Meidän aikaamme saatetaan pitää niin maallistuneena ja tiedeperustaisena, että ajatellaan, että tarve tällaisiin kokemuksiin olisi kadonnut. Näin ei kuitenkaan yksiselitteisesti ole. Osa ihmisistä kaipaa muuta kuin vain järkeen perustuvan maailmaa”, toteaa Utriainen.

Tampereen yliopiston tutkija Jeena Rancken on juuri saanut valmiiksi sosiaalipsykologian väitöskirjansa ”Yliluonnollinen kokemus. Kokemuksen tulkinna, merkitys ja vaikutus”. Ranckenin väitöskirja jul-

kaistaan syksyllä myös kirjana. ”Tutkimusmatkani yliluonnolliseen alkoi jo perusopintojeni aikana. Menin opiskelijakaverini kanssa Tampereen Ufo ry:n luenlolle. Tuntui siltä, kuin olisimme päätyneet vieraan heimon pariin, jolla oli omat käsitteensä ja kielensä”, muistelee Rancken.

JUHA PORTAANKORVA: YLE.FI 28.2.

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS käynnistää tutkimuksen, joka selvittää rokotusvastaisuuden ja -luottamuksen takana olevia syitä. THL:n Rokotusohjelmayksikön erikoistutkijaa Jonas Sivelää on pitkään kiinnostanut, mikä tekee salaliittoteorioista ja terveyteen liittyvistä harhakäsityksistä niin vetovoimaisia. Hän väitteli syksyllä eteläafrikkalaisen aids-uskomuksista ja julkaisi vuonna 2015 populaarin tietokirjan ”Kaiken takana on salaliitto”, joka kertoo, millaisten ajatusketjujen tuloksena salaliittoteoriat syntyvät. THL:n tutkimuksessaan Sivelä aikoo keskittyä kolmeen teemaan: miten perheet tekevät päätöksen rokottamisesta, miten rokotusvastaisuus ja -myönteisyys ilmenevät terveydenhuollon henkilökunnan keskuudessa ja millainen on rokotuksia vastustavan yksilön ajatusmaailma. ”Tavoite on luoda työkaluja, joiden avulla voidaan vahvistaa suomalaisten rokotusluottamusta.”

THL:n rokotusasenteita luotaava tutkimus etenee neljässä vaiheessa. Ensin Sivelän hankkeessa identifoidaan ryhmiä ja yhteisöjä, joissa rokotuskattavuus on asennesyistä matala. Seuraavaksi hän pyrkii ymmärtämään rokotuksiin liittyviä päätöksentekomekanismeja ja riskinarviointia käyttämällä kulttuurin- ja etnografisen tutkimuksen kvalitatiivisia menetelmiä, kuten haastatteluja. Tulosten perusteella tutkimuksessa kehitetään keinoja, joilla esimerkiksi terveydenhuollon ammattilaiset voivat kohdata ja lieventää rokotusvastaisuutta. Viimeisessä vaiheessa tehdään jotain aivan uutta. Sivelä aikoo mitata, vähensivätkö käytetyt keinot oikeasti rokotusvastaisuutta. Sitä ei tehty edes Ruotsissa, jossa tutkittiin rokotusvastaisuutta ja siihen teipsiviä interventioita jo vuonna 2013.

MEDIUUTISET.FI 10.2.

PYRAMIDI-ESITYKSEN LÄHTÖIDEA on poikkeuksellinen. Esitys perustuu tieteellisesti kiistanalaiseen tari-

naan niin sanotuista Bosnian pyramideista, kahdesta vuoresta, joita jotkut väittävät ihmisen rakentamiksi pyramideiksi. Tekijöiden mukaan esityksen musiikki on sävelletty ”Bosnian pyramidien” sisältä ja päältä äänitetyistä ultra- ja infraäänistä sekä sähkömagneettisista aalloista. Pyramiditeoriaa levittävät ovat väittäneet, että pyramidien rakentajat keksivät aikoinaan maailman ensimmäisen energiakoneen. Tarinaan kuuluu myös väite, että ”pyramidien” alla kulkisi maanalainen labyrintti, joka on yksi terveellisimmistä paikoista maailmassa. ... Kaapelitehtaan Pannuhallissa yleisö saa asettua säkkituoleihin keskelle tilaa, jossa Ona Kamu ja tanssija Janne Marja-aho liikkuvat. Siten pääsee myös osalliseksi Jani-Matti Salon valoteoksesta, joka tuntuu piirtävän esiin äänen väreilyt, spiraalit ja nykäykset, ikään kuin infraäänien ja sähkömagneettisten aaltojen nuotit. ... Pyramidi-esitys ei kuitenkaan jää vain epämääräiseksi oleiluksi materiaalin kanssa, vaan koen, että esitys on itsessään vahva statement tieteen älyllisen uteliaisuuden ja taiteen unelmoivan voiman puolesta. ...

Oikaisu 28.1. kello 15.40: Jutusta sai alun perin kuvan, että tarina Bosnian pyramideista on totta. Esitys pohjaa kuitenkin tarinaan, joka on tieteellisesti täysin kiistanalainen. Jutusta on poistettu kohtia, jotka olivat harhaanjohtavia tarinan totuudellisuuden suhteen ja muokattu selkeämmäksi niitä kohtia, joissa ”pyramideista” kerrotaan.

MARIA SÄKÖ: HS.FI 27.1.

CAMBRIDGEN YLIOPISTON TUTKIJAT SANOVAT, että he ovat keksineet psykologisen ”rokotteen” valeutisia vastaan. Tarkalleen ottaen tutkijat ovat kokeessa selvittäneet, millaisia keinoilla ihmiset voidaan saada parhaiten erottamaan valeutiset oikeista uutisista. ... Tutkimuksessa selvitettiin osallistujien ajatuksia ilmastonmuutoksesta, joka on poliittisesti hyvin latautunut kysymys, vaikka tiedemiesten keskuudessa vallitsee käytännössä yhteisymmärrys asiasta. ... Tutkimustulokset viittaavat siis siihen, että paras lääke valeutisia vastaan on jakaa konkreettisia esimerkkejä valeutisten käyttämisestä metodeista ja selittää, millä tavoilla ne johtavat yleisöä harhaan. Vähän samalla tavalla toimivat tietysti myös rokotteen: ne uittavat kehoon pienen annoksen heikennettyä versiota sitä uhkaavasta asiasta, mikä vahvistaa kehon vastustuskykyä. Tutkimusryhmä sanoo, että kun tutkijat esittelevät julkisuudessa tutkimustuloksia poliittisesti herkistä aiheista, heidän kannattaisi myös selittää, mistä poliittisista tai muista syistä ajatusta vastustetaan. Tämä voisi yleisön mielessä korostaa tutkimuksen tieteellistä vahvuutta.

TEKNIKANMAAILMA.FI 24.1.

DIPLOMI-INSINÖÖRI TAPANI KOIVUNIEMEN kohuttu, julkisuudessa uskonlahkoon kytketty kustannusyhtiö tekee huikeaa tulosta. Vuoden 2015 tilinpäätöksen mukaan Kustannusosakeyhtiö Koivuniemi teki 5,1 miljoonan euron liikevaihdolla lähes 1,2 miljoonan euron nettotuloksen. Liikevoittoprosentti oli 28,5 ja nettotulosprosentti 22,9. ”Vuosien mit-

taan Koivuniemen viestintä-, konsultointi- ja it-yhtiön kassaan on kertynyt 10,8 miljoonaa euroa. Oman pääoman muutoksista voi laskea, että se on maksanut noin 300 000 euron osinkoa”, tulkitsee Kauppalehden analyytikko Ari Rajala. Kustannusosakeyhtiö oli takavuosina otsikoissa, kun Ylen MOT-ohjelma, Helsingin Sanomien Kuukausiliite ja Talouselämä esittelivät sen toimintaa. Niiden mukaan kyse on Tapani Koivuniemen perustamasta ”uskonlahkosta, joka teettää ylipitkiä työpäiviä ja maksaa riistopalkkaa”. ... Balance Consultingin luvuista voi laskea, että vuonna 2015 kustannusyhtiön keskikuukausipalkka oli noin 3 100 euroa. Vuonna 2010 keskikuukausipalkka oli vain 2 100 euroa, joten palkkoja on selvästi nostettu.

KAUPPALEHTI.FI 23.1.

TUTKIJAT OVAT ONNISTUNEET LÖYTÄMÄÄN lähteen ainoalle toistuvasti havaitulle avaruuden mystiselle radiosignaalille. Tutkimuksen julkaissut Nature-lehti kertoo, että nimellä FRB 121102 tunnetun radiosignaalin lähde on yllättäen kaukainen kääpiögalaksi. ... Naturen mukaan 121102-radiosignaalin lähde ei olekaan kirkas, suuri galaksi vaan pieni ja himmeä yksilö 2,5 miljardin valovuoden päässä Maasta. Pikkugalaksi erittää jonkinlaista säteilyä myös näkyvien aallonpituuksien muodossa, Nature kertoo. Galaksi on kooltaan alle kymmenesosan omasta Linnunradastamme. ”Galaksi on mitättömän kokoinen. Se on outoa”, sanoo tutkimuksen tekijöihin kuuluva astronomi Shriharsh Tendulkar Naturessa. Pienissä galakseissa on vähemmän mahdollisuuksia löytää tekijä, joka synnyttää radiosignaalin. Yksi todennäköisimmistä selityksistä on neutronitähti. Jotkut tutkijat pitävät yllä myös keskustelua mahdollisuudesta, että signaaleja lähettävät tietoisesti avaruusolennot.

UUSISUOMI.FI 5.1.

AVARUUSOLENNOT OVAT YRITTÄNEET ottaa meihin maan asukkaisiin yhteyttä viimeaikojen nopeilla radiosignaalipurkauksilla, monet tiedemiehet olettavat. Kaksi erillistä tähtitieteilijäryhmää on äskettäin havainnut radiopurskeita Ajomiehen tähdistöistä. Ne tulevat noin kolmen miljardin valovuoden päästä Linnunradasta. Viisi radiosignaalialia havaitsi Yhdysvaltain Länsi-Virginiassa sijaitseva Green Bankin teleskooppi. Toinen havainto tehtiin Arecibossa Puerto Ricossa. Vastaavanlaisia, samasta paikasta tulevia radiosignaaleja on havaittu jo vuodesta 2012. Yhteensä niitä on listattu 17. Jos signaaleja olisi tullut vain yksi, se ei herättäisi tähtitieteilijöiden huomiota, mutta nyt määrää luonnehditaan merkittäväksi tai jopa merkillisen suureksi. Kaikki tämä on saanut monet astronomit arvelemaan, että signaalien lähteenä voivat olla älylliset olennot. ... Maailman tunnetuin fyysikko Stephen Hawking ei kumoa muukalaisteorioita, mutta varoittaa yrittämästä ottaa yhteyttä lähettäjiin. ... ”Jos avaruuden muukalaiset löytävät meidät, lopputulos voisi olla samanlainen kuin Kolumbuksen löytäessä Amerikan. Siitä seurasi paljon pahaa alkuperäisasukkaille”, Hawking sanoo.

KAUPPALEHTI.FI 4.1.

KALOREITA JA MUITA MYSTEEREITÄ

Pertti Mustajoki: *Vähennä kaloreita ilman dieettiä*. Duodecim, 2016.

Leena Putkonen, Mari Koistinen: *Ruokamysterit*. Otava, 2017.

EMERITUSPROFESSORI PERTTI MUSTAJOKI on Skeptikko-lehteenkin kirjoittanut aineenvaihdunta- ja hormonisairauksiin erikoistunut sisätautien erikoislääkäri, painonhallinnan asiantuntija ja Suomen Lihavuustutkijat ry:n perustajia. Skepsiksen Huuhaa-palkinnon innoittamana Lihavuustutkijat jakoi vuosina 2000-2007 Laihdutuslimbo-palkinnon huuhaa-tuotteelle, jota markkinoitiin näennäistieteellisin perustein.

Laihdutuslimbon saivat omenaviinietikkakapselit, MicroMacig-laihdutuspillereit, Vibravyö, veriryhmädieetikirja ”Syö oikein oman tyyppisi mukaan”, Hollywood Diet -valmiste, hikoiluvyö Velform Sauna Belt ja nesteute Biokoline A. Skepsiksen Huuhaa-palkinto on aina jäänyt positiivisen Sokrates-palkinnon varjoon, myös Lihavuustutkijoiden Laihdutuslimbo sai systemaattisesti enemmän julkisuutta kuin samaan aikaan jaettu Painonhallintapalkinto. Ilmeisesti tämän takia Lihavuuslimbon jakamisesta on luovuttu, eikä palkinnoista löydy mitään mainintaa Lihavuustutkijoiden nettisivuilta.

Pertti Mustajoki on kirjoittanut useita kirjoja lihavuudesta, ravinnosta ja painonhallinnasta. Eläkkeelle jäämisen jälkeen hänellä on ollut aikaa lounia tutkimusten massasta esiin etenkin niitä tietoja, joiden avulla ihmiset voivat vähentää kaloreita ilman tiukkoja dieettejä. Tämän työn hedelmänä syntyi kirja ”Vähennä kaloreita ilman dieettejä”.

Mustajoki kirjoittaa, että dieettilaihduttamiseen liittyy paljon ongelmia. ”Aivomme ja elimistömme toiminta on rakennettu siten, ettei ihmismieli yksinkertaisesti kykene dieetin vaatimaan jatkuvaan pinnistelyyn. Tahdonvoima väsyä kuin lihas. Siksi kilojen pudottaminen tahdonvoimalla ja itsekurilla ei tuota pysyvää tulosta.”

Ainoa Mustajoen mieleen tuleva selitys dieettien suosiolle on se, että ihmiset eivät tunne muita keinoja vähentää kiloja. He uskovat, ettei laihtuminen ole mahdollista ilman jokapäiväistä syömisen rajoittamista ja siihen liittyvää pinnistelyä ja kärsimystä. ”Ihmisille pitää kertoa, että laihtuminen on täysin mahdollista ilman epämukavuuden pitkäaikaista sietoa. Kaloreiden ja kilojen vähentäminen ei tarvitse tuntua päivittäin eikä viikottain.”

Nyt kirja on kirjoitettu ja ihmisille kerrottu, ja mitä mainioimmalla ja innostavimmalla tavalla. Mustajoki esittää kirjaan 40 erilaista keinoa kaloreiden vähentämiseksi. Jokainen niistä perustuu syömisen tutkijoiden julkaisemiin tieteellisiin artikkeleihin tai tehtyihin tutkimuksiin.

AVAINSANA: KALORITIHEYS

MUSTAJOKI KIRJOITTA, että lihavuus johtuu tieteenkin siitä, että saamme liikaa kaloreita. ”Mutta sillä ei näytä olevan väliä, tulevatko ne hiilihydraateista, rasvoista tai proteiineista.”

Oleellinen tieto lihomisen kannalta on se, että mahalaukun venymisen ja kylläisyyden tunteen aiheuttaa ruoan määrä, se montako grammaa tai desilitraa mahalaukkuun saapuu ruokaa. Maha ei kykene aistimaan, paljonko kaloreita sinne saapuvassa ruoassa on. Siksi merkittäväksi tekijäksi muodostuukin ravinnon kaloritiheys. Voit syödä itsesi kylläiseksi ilman, että paino nousee, kun syöt kaloritiheydeltään vähäisiä ruokia.

Kaloritiheyteen aivan ratkaisevasti vaikuttaa vesi. Jos ruoassa on paljon vettä, siihen ei yksinkertaisesti enää mahdu paljon kaloreita. ”Porkkanasta yli 90 prosenttia on vettä ja vain yksi kymmenesosa on kaloreita. Perunalastuissa vettä on hyvin vähän, niiden painosta melkein kaikki on kaloreita. Lenkkimakkara on melko rasvainen, mutta koska siinä kaksi kolmasosaa on vettä, kaloritiheys ei nouse aivan mahdollottomaksi.”

Mustajoki muistuttaa, että juotu vesi ei tuo kylläisyyttä, sillä vesi ei venytä maha, vaan valuu nopeasti mahaportin kautta suoleen. Se ei myöskään stimuloi kylläisyshormoneita, koska ne aktivoituvat suoleen tulevista ravintoaineista, joita vedessä ei ole. Koska nesteet käyttäytyvät mahassa kokonaan eri tavalla kuin kiinteät ruoat, niihin eivät päde kaloritiheyden lainalaisuudet. Jos juomissa on kaloreita, ne tulevat muun ruoan päälle. On täysin eri juttu, syödäänkö hedelmiä vai juodaanko niiden mehu. ”Jos välttämättä haluat ahtaa sisääsi sata grammaa sokeria, se kannattaa nauttia karkkeina eikä juomina.”

LAUTASMALLI TOIMII

PAINONHALLINNAN kannalta ongelma on se, että kaloritiheet ruoat maistuvat paremmilta kuin kaloriköyhät. Se ei ole satunnaista. Ruoan maittavuus on merkinnyt kaloreita, jotka kiviakauden oloissa ovat olleet todella tarpeellisia pärjäämisen kannalta. Satojen tuhansien vuosien aikana meidän perimäämme on etsäntunut käyttäytymismalli ”syö aina, kun ruokaa on näkyvissä, ja syö ähkyyn asti, jos ruokaa on paljon”. Onneksi

kivikauden mahalla ja aivoilla on mahdollista pärjätä tämän päivän lihottavan ruoan kanssa. ”Kun tiedät ne syyt, jotka aiheuttavat liikakaloreiden saannin, voit suojautua niiltä monilla tavoilla.”

Mustajoen kirjan kultainen sääntö kuuluu: ”Kaloreita vastaan ei käydä jatkuvaa taistelua. Kaloreita ei lasketa eikä vähennetä ruokapöydässä. Syödään leppoisassa tunnelmassa, ajatellaan mukavia ja nautitaan toisten seurasta. Lopetetaan silloin, kun nälkä on mukavasti hävinnyt. Ei siis olla dieetillä.”

Lihavuustutkija esittää kymmeniä eri tapoja vähentää kaloreita. Mikään niistä ei perustu tahdonvoimaan ja itsekuriin, vaan tieteelliseen tietoon.

Lautasmallin hyvä puoli Mustajoen huomion mukaan on myös se, että kun lautasesta täyttää puolet kasviksilla, ruoan kokonaiskalorit vähenevät automaattisesti, mutta silti voi syödä itsensä kylläiseksi. Syödyn ruoka-annoksen puolittaminen ei toimisi yhtä hyvin, se olisi dieetillä oloa. Pelkillä kasviksilla ja hedelmillä voi myös tulla kylläiseksi, mutta sellainen kylläisyys saattaa mennä ohi tavallista nopeammin. Lautasmallissa muuta ruokaa on riittävästi tuottamaan tarpeeksi pitkän kylläisyyden

Keitoja Mustajoki kutsuu ”alhaisen kaloritheyden mannekiineiksi”. Vaikka niissä on 80-90 prosenttia vettä, mahlaukku ei tunnista niitä nesteiksi vaan ruoaksi. ”Veden ansiosta keitojen kaloritheys on hyvin alhainen, minkä vuoksi ne ovat ihanteellista painonhallitsijan ruokaa.”

Väkeviä alkoholijuomia Mustajoki vertaa kaloritheydeltään 20-prosenttiseen kermaan, johon on lisätty melkoisesti sokeria. Keskiolutta siemaileva kaloreiden vähentäjä voi hänen mukaansa ajatella, että kaloreiden kannalta lasissa voisi yhtä hyvin olla Cokista tai Jaffaa. Tilannetta pahentaa se, että kaikki alkoholin tuomat kalorit ovat ylimääräisiä, koska nautitut nesteet eivät vähennä ruoan syömisen määrää.

Mustajoki neuvoo myös, kuinka toimia ruokakaupassa ja ravintolassa. ”Kodin ruokasisustuksen” yhteydessä tehdään kaloreiden kannalta hyödyllisten ruokien syöminen helpommaksi ja kaloritheyden ruokien syöminen hankalammaksi: hedelmät ja kasvikset ovat näkyvillä ja herkut pidetään poissa silmistä. Merkitystä on tutkimusten mukaan myös jääkaapin järjestyksellä, ruoan sijoittelussa ruokapöydälle sekä lautasten koolla ja juomalasien muodolla.

Mustajoen kirja on paras dieetikirja – siis kalorien vähentämispas – jonka olen ikinä lukenut.

HÄLYTYSMERKKEJÄ

LEENA PUTKONEN on laillistettu ravitsemusterapeutti ja terveystieteiden maisteri. Mari Koistinen on toimittaja ja maatalousmetsätieteiden maisteri. He pitävät yhteistä blogia ”ruokamysteerit.fi”, ja ”Ruokamysteerit – Viisaiden valintojen jäljillä” on myös heidän kirjansa nimi.

Kirjoittajat ovat seuranneet 2000-luvulla varsin kiivaana käynnystä ruokakeskustelua, jossa erityisen paljon huomiota on saanut ruoan terveellisyys ja vaikutus meihin itseemme: kuinka paljon ja mitä rasvaa, kuinka hiilihydraatit vaikuttavat, mikä ruoka-aine aiheuttaa ongelmia. ”Terveys- ja ravitsemuskeskustelut voisivat kulkea yhtä matkaa ruoantuotannon eettisyyden ja ekologisuuden pohdinnan kanssa”, kirjan johdannossa mainitaan. Juuri tämän takia Putkonen ja Koistinen kertovat kirjoittaneensa kirjansa: he halusivat yh-

distää nämä keskustelut, kertoa oman näkemyksensä ja antaa vinkkejä siihen, miten on mahdollista syödä sekä vastuullisesti että terveellisesti, hyvää makua unohtamatta. Kirja on tuhti tietopaketti, jossa käsitellään lähes kaikkia myös skeptikoita joskus arveluttaneita aiheita.

Kirjan alkuun on koottu hälytysmerkkejä, joiden avulla on helpompi tunnistaa epäluotettava ravitsemustiedon lähde luotettavasta.

- Pelottelu. Turvan hakeminen on ihmisille primitiivinen tarve, jonka saa pintaan helposti, kun puhuu ja kirjoittaa elintarvikkeiden haitoista, vaaroista, sivuvaikutuksista ja riskeistä. Suomessa suosituksia laativa valtion ravitsemusneuvottelukunta ei kosketa eikä puhuttele, sillä nykyään vetoavat tarinat ja persoonat.

- Ihmeelliset vaikutukset. Parantaa muistin ja aknen, poistaa kivut, rauhoittaa mielen, laihduttaa. Energiatasojen parantaminen on ollut kova mainoslause viime aikoina. Ratkaisuksi tarjotaan dieettiä, puristetta, pilleriä, elimistön puhdistusta tai kilpirauhasta virvoittavaa erityisruokavaliota. Osa dieeteistä on rakennettu ruokasääntöjen ja karsimisen ympärille. Monen ruokavalion tavoite on eliminoida yksi keskeinen ruokaryhmä tai ravintoaine, ja tämän karsimisen on luvattu auttavan moninaiisiin vaivoihin. ”Tällainen lupailu onkin yksi hälytysmerkki.” Superfoodien markkinoinnin kärki on jopa aavistuksen ylikuonnollinen terveellisyys, vaikka välttämättä ulkomaiset gojit eivät ole lainkaan terveellisiä ja voivat olla jopa haitaksi, sillä niissä on tutkitusti paljon torjunta-ainejäämiä sekä muita vierasaineita.

- Hatarat tiedot tuotteesta tai myyjästä. Ravintolisät rinnastetaan lainsäädännössä elintarvikkeisiin, joten niiden tulo markkinoille on ilmoitusluontoinen asia, toisin kuin lääkeaineiden. Valvovien tahojen, eli kuntien elintarvikeviranomaisen sekä tullin, on vaikea valvoa ravintolisäkauppaa, mutta ajoittain tuotteita saatetaan vetää markkinoilta harhaanjohtavan mainostamisen tai tuotemerkintärikkomuksen takia.

- Kallis hinta, turha tuote. Monia tuotteita kaupitellaan kalliiseen kilohintaan niiden erikoisominaisuuksiin vedoten. Yksi tuore esimerkki on aprikoosinkivien myyminen tärkeänä vitamiinien lähteenä. Kesällä 2016 paljastui, että luontais-tuotekaupat myyvät aprikoosinsiemeniä väittäen, että ne sisältävät B17-vitamiinia, joka tunnetaan amygdaliinina. Se on suurina määrinä myrkyllinen aine.

- Asiantuntijana ei-ravitsemustieteilijä. Uuden ajan ravitsemusguruna voi esiintyä lääkäri, biokemisti, kokki, itseoppinut hyvinvointiasiantuntija, ravintoterapeutti, some-persoonana tai julkisuuden henkilö, joka on kiinnostunut terveydestä ja ruoasta.

LUONNOLLISUUTTA JA HOMEOPATIAA

PUHTAUS JA LUONNOLLISUUS kuulostavat hienoilta lähtökohdilta ruoan valintaan. Mutta se, mitä näillä määreillä todella tarkoitetaan, vaihtelee puhujan ja tilanteen mukaan. Putkonen ja Koistinen harmittelevat sitä, että luonnollisuuden hehkutus on saanut monet kaihtamaan esimerkiksi kasvien geenimuuntelua. ”Tieteellinen näyttö geenimuuntelun puolesta on kuitenkin varsin vankkaa. Geenimuuntelun avulla saatettaisiin saada ravintorikkaampia ja erityisesti muuttuvia luonnonoloja paremmin kestäviä lajeja ja siten parantaa oloja kehittyvissä maissa.”

Allergeenit mainitaan usein GMO-ruokaan liittyvänä vaaratekijänä. Putkosen ja Koistisen mukaan todellisuudessa ei ole tiedossa yhtään allergiatapausta, joka olisi saanut alkunsa markkinoilla olevista geenimuunnelluista lajeista. Soijan aminohappokoostumusta pyrittiin aikanaan muuttamaan entistä paremmaksi siirtämällä soijaan parapähkinän geenejä. Turvallisuustesteissä kuitenkin huomattiin, että tämä soija ei ollut turvallista pähkinäallergikoille, joten tuote ei koskaan siirtynyt kaupalliseen käyttöön.

”Jostain syystä tämä turvallisuustestien seulaan jääminen koetaan merkiksi vaarasta, vaikka se olisi järkevää tulkita nimenomaan niin, että tutkimus ja turvajärjestelmät toimivat”, kirjoittajat ihmettelevät.

Toinen esimerkki luonnollisuuden myytistä on voi. Moni kokee voim terveellisemmäksi kuin margariinit, koska voita pidetään luonnollisena. Voim tyydyttyneen rasvan tiedetään kuitenkin nostavan kolesteroliarvoja, mikä taas lisää sydän- ja verisuonisairauksia. Kasviöljyistä valmistetut margariinit puolestaan sisältävät välttämättömiä rasvahappoja, toisin kuin voi. ”Margariinista kyllä levitetään monenlaisia väittämiä, kuten että siinä olisi haitallisia transrasvahappoja. Todellisuudessa niitä on kuitenkin voissa, ei nykypäivän margariinissa.”

Merisuola, ruusu-suola, himalajansuola, Kalaharin suola, intiaanisokeri, hunaja, raakamaito. Nämä ovat kirjan esimerkkejä tuotteista, joita markkinoidaan vahvasti niiden luonnollisuuteen ja ikaikaisuuteen vedoten. Kuitenkin kaikissa tuotteissa on piirteitä, jotka vähentävät niiden terveellisyttä.

Erikoissuolat markkinoidaan kuluttajille väittämällä niiden sisältävän merkittävästi kivennäisaineita. ”Vaikka suolassa olisikin useita kivennäisaineita, on huolestuttavaa, jos suola

on ruokavaliossa kivennäisainesten suuri lähde. Silloin suolaa käytetään liikaa ja sen haitat ovat aivan varmasti suuremmat kuin hyödyt”, kirjoittajat varoittavat.

Luomuruoosta Putkonen ja Koistinen toteavat, että sen syömisellä ei ole todettu erityisiä terveysvaikutuksia, mutta eläinten hyvinvoinnin näkökulmasta luomu on parempi vaihtoehto kuin tavanomaisesti tuotettu ruoka. Luomutuotannossa eräs esiin nouseva omituinen asia on homeopatia, sillä luomutuotannon ehdot sallivat homeopatian käytön eläinten hoidossa.

”Taustalla taitaa vaikuttaa luomun historia, sillä monet luomun ajatukset ovat lähtöisin biodynaamisesta viljelystä. Biodynaamisessa viljelyssä käytetään preparaatteja: ne ovat hyvin laimeita seoksia, joiden väitetään tukevan kasveja. Tehoa ei ole tutkimuksissa pystytty todistamaan. Homeopatian perusteet ovat samat: erittäin laimeiden liuosten uskotaan vaikuttavan myönteisesti eläimiin ja ihmisiin.”

Luottamusta ei kirjoittajien mukaan herätä se, että homeopatia on ylipäätään kirjattu mahdolliseksi hoitomuodoksi. ”Uskomushoidon ei pitäisi olla sallittu eläinten parannuskeino.”

Niin kuin Mustajokikin, myös Putkonen ja Koistinen ovat sitä mieltä, että kaloreiden laskeminen ja ruokien energiapitoisuuksien vertailu eivät tuo onnea tai onnistuneita tuloksia laihdutukseen. Jatkuva nälkään ja itsekkyyteen perustuva laihduttaminen lihottaa – suurin osa tutkimuksista osoittaa selvästi, että dieetillä oleminen altistaa niin henkisesti kuin fysiologisesti ahminnalle. Niin kuin Mustajokikin, myös Putkonen ja Koistinen ovat kirjoittaneet todella hyvän kirjan. Sen pitäisi kuulua jokaisen skeptikon työkalupakkiin.

RISTO K. JÄRVINEN

PAHA SKEPSIS

Tiina Sarja: Kuka oikein tietää – Kun mielipide haastoi tieteen. Docendo, 2016.

PIA VUOLANNON englanninkielinen sosiologian väitöskirja ”Rajatyö ja akateemisen aseman haavoittuvuus: tapaus suomalainen hoitotiede” tarkastettiin Tampereen yliopistolla marraskuussa 2013. Väitöskirjassaan Vuolanto arvostelee Skepsistä kärjistyksistä, joiden seurauksena kokonaisella tieteenalalla oli vaara leimautua huuhaa-tieteeksi.

Vuonna 1996 Skepsis kritisoi Helena Frankberg-Lakkalan väitöskirjaa ”Terveyttä ja hyvää oloa paastosta”. Samana vuonna kohua herätti Anja Rautajoen kirja julkaistu gradu ”Terapeuttinen kosketus”, jonka kustantaja Kirjayhtymä sai Skepsikseltä Huuhaa-palkinnon. Vuolannon mukaan näin hoitotiede sai mainetta väylän, jonka kautta epätiede voi tunkeutua tieteen alueelle ja aiheuttaa tieteen sekoittumista new age -ilmiöiden kanssa.

Väitöskirjassaan Vuolanto ehdotti, että Skepsiksen työköksiä eri tieteenaloihin analysoitaisiin ja sen jäsenkunnan tieteenalataustaa ja miesvaltaisuutta purettaisiin auki, koska yhdistys käyttää merkittävää määrittelyvaltaa asettaessaan tieteen rajoja ja kuvataessaan eri tieteenalojen asemaa.

Pia Vuolantoa on haastateltu myös Tiina Sarjan muuten varsin ansiokkaassa kirjassa. Tekstistä ei aina valitettavasti tiedä, kumpi heistä on äänessä.

”Skepsis ry on kunnostautunut leimaamaan asioita epätieteeksi muun muassa vuosittaisella Huuhaa-palkinnolla. ... Skepsis ei kuitenkaan ole mikään tiedeyhteisön virallinen elin. ... Skepsiksen toiminta koskettaa vain pientä osaa tutkijoista, sillä sen toiminta keskittyy etupäässä luonnon- ja lääketieteiden alueelle. Suomessa skeptikoiden keskuudessa on ilmennyt vastustusta yliopistollista naistutkimusta ja oppiainetta kohtaan. ... Myös teologia kohtaa kritiikkiä tieteenalana. Skeptikot haluavat papit pois yliopistoista, koska teologin koulutus on paitsi tutkijaa myös pappiskoulutus. Heidän mukaansa uskonnollisia asioita ei voi tieteen keinoin tutkia, eikä tiede saisi tukea uskomusjärjestelmiä. Tieteilijöiden tehtävä ei ole ampua alas kaikkia mahdollisia kummallisia teorioita. Teorian todistusvastuu on sen puolustajalla.”

Oliko tämä esimerkki siitä, kuinka mielipide haastaa tieteen?

RAAMATTU, LYHYT OPPIMÄÄRÄ

Bart D. Ehrman: *The Bible. A Historical and Literary Introduction*. Oxford University Press, 2014.

PROFESSORI BART D. EHRMAN on kirjoittanut kolmisenkymmentä kirjaa varhaiskristillisyydestä ja Raamatusta. Hän opettaa teologiaa Pohjois-Carolinan yliopistossa (Chapel Hill). Opetusalallaan hänet tekee mielenkiintoiseksi varsinkin se, että Ehrman tunnustautuu olevansa agnostikko (agnosis = ei tietoa) – siis sellainen, joka ei tiedä sen enempää siitä, onko jumala olemassa tai ei ole. Niinpä, kun hän kirjoittaa ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoille (freshmen) tarkoitettun koko Raamatun käsittävän oppikirjan, voi odottaa jotain tavanomaisesta poikkeavaa. Ja niin totisesti.

Ehrmanilla ei ole painolastinaan uskovaisuuden tuottamaa vinoutunutta katsetta kohteeseensa, vaan hän voi tarkastella myös teologisia näkökohtia kiihkottomasti. Tämä ei kuitenkaan ole Ehrmanin kirjan painopiste – siis teologiset kysymykset. Kuten kirjan nimestäkin voi hyvin päätellä, hän keskittyy Raamattuun: miten sitä voi käsitellä historiakirjoituksena ja kuinka tarkastella sitä kirjallisena tuotoksena.

Näin lyhyessä jutussa ei ole mahdollista käydä läpi kuin muutamia mielenkiintoisia pointteja Ehrmanin kirjasta – kirjan laajuus olisi tavanomaisella sivukoolla 800 sivua. Vanhan testamentin puolelta minulle mielenkiintoisinta on, kuinka profeettojen kirjat – mm. Jesaja, Jeremia, Hesekiel, Amos ym. – ovat Raamatun kirjoista kaikkein eniten historiakirjoja. Ne usein ajoittavat itse itsensä jonkin kuninkaan aikakauteen.

Kuninkaiden hallitusajat tiedetään melko hyvällä varmuudella. Israelhan oli suurimman osan profeettojen ajoista jakautuneena kahtia: pohjoiseen Israeliin ja eteläiseen Juudeaan, ellei sitten ollut babylonialaisten, assyrialaisien tai persialaisten alistamana. Molemmissa valtioissa oli kuningas, joita muuten kutsuttiin mainesanalla ”Jumalan poika”.

NEITSEESTÄ SYNTYMINEN OLI TAVANOMAISTA

ONGELMIA VANHAN TESTAMENTIN PUOLELLA tuotti aikoinaan heprealaisille ”Laulujen laulu” (aikaisemmalta nimeltään ”Korkea veisu”) heidän kootessaan Raamatun kirjoituksia ja myöhemmin Nikean kirkolliskokoukselle heidän kootessaan Uutta testamenttia ja kanonista Raamattua. Kanoninen tarkoittaa järjestettyä tai sitten samaan riviin asetettuja. Ongelma oli siinä, että tarina on kokonaan maallinen eroottinen kertomus, eikä siinä paljon uskosta puhuta.

Ilmeisesti ylistyksen kohteena on tummaihoisen, koska sieltä on luettavissa ”neidon” sanomana (1/5-6): ”Olen kylä iholtani tumma, kuin Kedarin teltat, kuin Salomon telttakankaat, mutta Jerusalemin tytöt, minä olen kaunis!” Tai sitten 8:3-5: ”Hänen vasen kätensä on pääni alla, hänen oikea kätensä hyväilee minua”. Sanomattakin on selvää, että tätä ”korkeaa veisua” ei lueta pyhäkouluissa. Jossakin vaiheessa vahinkoa – että näin maallinen tarina otettiin Raamattuun – yritettiin kömpelösti peittää lukemalla teksti hyvin allegorisesti tulkiten, että ”neito” on Israelin valtio ja hyväilijä Jumala.

Profeettojen kirjoituksista vanhimmat ovat 800-luvulta eaa. Usein populaarikirjallisuus ottaa ennusteet irti asiayhteydestään ja uskottelee niiden ennustavan narsistisesti juuri tapahtumia meidän aikanamme. Tämä on täysin virheellinen ja väärä käsitys Ehrmanin mielestä. Kaikki Raamatun profetiat oli suunnattu sille kansalle, joka silloin eli. Profetian toteutumisen aikajänne oli lyhyt – ei missään tapauksessa edes ihmisen ikä.

Jesajan kirjasta usein erotettu kuuluisa ennustus ”neitsyt tulee raskaaksi, synnyttää pojan ja antaa hänelle nimen Immanuel”. Tässä paikassa on käänkövirhe: ”neitsyt” pitäisi olla nuori nainen. Ei Jesaja ennustanut mitään 800 vuoden kuluttua tapahtuvaa (Jeesuksen syntymää), vaan lähihistoriaa. Sitä paitsi Jeesusta ei kukaan kutsunut hänen aikanaan Immanueliksi (”Saavu, oi Immanuel, hurskasten toivo!”). Sen sijaan myöhemmät kristityt väänsivät taas totuutta ja yrittivät yhdistää tämän Jesajan profetian Jeesukseen alkaen kutsua häntä Immanueliksi.

Neitseestä syntyminen oli tuohon aikaan hyvin tavanomaista: Romulusen synnytti neitsyt, Caesarin synnytti neitsyt, Aleksanteri suuri syntyi neitseellisesti – vain muutamia mainitakseni. Varsinkin katolisella kirkolla oli vaikeutta säilyttää Marian neitsyys. Kömpelöin katolisen kirkon yritys oli ja on selitys, että Jeesuksen veljet olisivatkin olleet Josefin poikia aikaisemmasta liitosta. Niinpä katolisissa kuvissa pyhästä perheestä Josef kuvattiin vanhana miehenä. Raamattu tosin kutsuu Jeesuksen veljiä yksinkertaisesti veljiksi, eikä velipuoliksi.

Samaa dilemmaa joudutaan ratkaisemaan, kun Jeesus käy temppelissä opettamassa 12-vuotiaana temppelin viisaita. Muu seurue lähtee takaisin Nasaretiin, mutta unohtaa Jeesuksen Jerusalemiin. (Voi vain ajatella, millainen sakki on kyseessä, kun yhden poissaoloa ei huomattu heti vaan vasta päivän matkan perästä: oliko heitä kymmenen vai sata?). Sitten kolmen (!) päivän kuluttua he löysivät Jeesuksen. Nyt tulee pointti: joissakin Raamatuissa on Marian sanat Jeesukselle: ”Minä ja isäsi olemme etsineet...” Suomenkielinen Raamattu on korjannut sa-

nonnaksi ”vanhemmat hämmästyivät”. Eihän Josef ollut Jeesuksen isä, vaan pyhä henkihän sen piti olla. Toisissa käännöksissä asia on korjattu: ”Josef ja minä”.

”King James Bible” ei ujostele, etteikö Josef olisi Jeesuksen isä. Sieltä on luettavissa: ”And when they saw him, they were amazed: and his mother said unto him, Son, why hast thou thus dealt with us? Behold, thy father and I have sought thee sorrowing.”

Kun parissa kohtaa Raamattua on luettavissa Jeesuksen sukutaulu, se alkaa Josefista, eikä pyhän hengen sukutaulusta. (Monesti, kun Raamatusta puhutaan Sionista, tarkoitetaan ei suinkaan mitään erityistä paikkakuntaa vaan Jerusalemin temppeliä.) Koko temppelitarina tuntuu Luukaksen keksinnöltä.

EI MIKÄÄN TOSSAVAINEN VAAN PAAVALI

EI USEINKAAN tule ajatelleeksi, kuinka Uutta testamentia pitäisi lukea, jos haluaisi lukea siihen otetut 27 kirjaa niitten syntyjärjestyksessä. Varhaisimpia eivät suinkaan ole evankeliumit, vaan Paavalin kirjeet. Seuraavaksi tulevat Apostolien teot ja vasta sitten evankeliumit. Evankeliumeista taas varhaisin on Markuksen kirjoittamaksi merkitty. ”Kirjoittajaksi merkitty” tarkoittaa sitä, että varhaisimmissa evankeliumiteksteissä ei oltu merkitty ketään kirjoittajaksi: ne olivat anonyymejä. Jotta saataisiin selvyys, mitä evankeliumia käsiteltiin, niille annettiin nimet. Kun Paavalista tuli tunnettu, alkoivat muutkin kirjoittaa kirjeitä seurakunnilleen ja sumeilematta merkitsivät ne Paavalin nimiin.

Jo Irlannin piispa Ussher 1600-luvulla epäili kovasti, että Paavalin kirje efesolaisille ei ole Paavalin kirjoittama. Perustuen opillisiin eroihin ja kirjoitustyyliin ovat tutkijat melko samaa mieltä, että seuraavat Raamattuun otetut eivät ole Paavalin kirjeitä: Ns. pastoraaliepistolat: 1. ja 2. kirje Timoteukselle ja Titukselle. Epäilyksiä herättävät myös kirjeet efesolaisille, kolossalaisille ja 2. kirje tessalonikalaisille.

Kirjeet, joista ollaan melko yhtä mieltä, että ne ovat aitoja Paavalin kirjoittamia: kirje roomalaisille, 1. ja 2. kirje korinttilaisille, kirje galatalaisille, filippiläisille ja 1. kirje tessalonikalaisille, kirje Filemonille. Siis vain seitsemän Paavalin kirjettä ovat useimpien Raamatuntutkijoiden mielestä aitoja, muut ovat jonkun toisen kirjoittamia. Pseudonyymit halusivat ajatuksilleen painoarvoa – sitä haettiin niin, että kirjeitä ei kirjoittanut mikään Tossavainen vaan Paavali.

Paavali ei lähes ensinkään käsittele Jeesuksen elämää. Tässä kohti on Raamatusta ristiriita: menikö Paavali kääntymyksensä jälkeen Jerusalemiin ja tapasi siellä opetuslapsia (erikoinen sana kuvaamaan raavaita maalaisia miehiä ja kalastajia) vai eikö mennyt (”ei mennyt” on luettavissa Paavalin omasta – aidosta – kirjeestä). Ristiriidalla on merkitystä, koska miten Paavali sai teologiset ajatuksensa, jos ei käynyt tapaamassa Jeesuksen kanssa kulkeneita miehiä?

Ehrman käsittelee myös Raamatun tekstien muutoksia. Osa muutoksista on tahattomia, eikä niillä ole mitään merkitystä. Eroavaisuuksia eri käsikirjoitusten välillä on satoja tuhansia. Ehkä räikeimpiä ”väärennöksiä” on Raamatun tekstiin opin selventämäksi tehdyt lisäykset. Tällainen lisäys on kertomus langenneesta naisesta (kuka heittää ensimmäisen kiven?), jota ei ole alkuperäisimmissä

saatavilla olevissa käsikirjoituksissa ensinkään (eikä muissa evankeliumeissa).

Myös tunnettu lisäys on Saarnaajan lopputeksti, jossa sanotaan: ”Pelkää Jumalaa ja pidä hänen käskynsä.” Teksti on lisätty tasoittamaan Saarnaajan melko yksinkertaista käsitystä elämästä: ”Elävät tietävät sen, että heidän on kuoltava, mutta kuolleet eivät tiedä mitään.”

Kaikkia saatavilla olevia tekstejä ei otettu Raamattuun. Useimmat näistä ei-otetuista deuterokanonisista (apokryfisista) teksteistä olivat niin roisia, ettei niitä voinut ajatella lukea muuten kuin viihdykkeenä. Esimerkiksi Pietarin teoissa (jota ei varmasti Pietari ollut kirjoittanut) on luettavissa savustetun kalan tarina. Pietari näkee ikkunassa savustetun kalan ja kysyy kuulijoiltaan, uskovatko he hänen sanansa, jos hän pistää savustetun kalan uimaan. Yleisö vastaa tietenkin, että ”uskotaan”. Niinpä hän heittää kalan vesisammioon, ja siellä se alkaa sitten uida porskuttaen.

HENGITYS EI HUURUNNUT PAKKASESSA

JOSKUS HERÄÄ KYSYMYS, miten Paavali ja hänen seuraalaisensa elättivät itsensä matkoillaan. Siihen antaa Paavalin kirjeet vastauksen. Uudella paikkakunnalla Paavali pystytti teltan ja alkoi myydä nahasta tehtyjä tuotteitaan. Paavalin teksti ei sen sijaan kerro, mitä tuotteita. Kaupanteon yhteydessä oli tietenkin helppo tuoda esiin ajatuksia uudesta opista. Toiminta (suutari?) oli ilmeisen tuottavaa, koska Paavali ei paljoa kirjoita vaikeuksista kustantaa merimatka Roomaan tms. Suutarit myöhemminkin – esimerkiksi Suomessa – sijaistivat ammattifilosofeja.

Kun aikoinaan luin kirkkohistoriaa (lukiossa), jäi mieleeni, että nykyinen kristinuskon oppi kasvoi orgaanisesti alusta lähtien ja oli aina enemmistössä. Näinhän ei ollut. Kilpailevia lähes kristillisiä kuppikuntia oli lukuisia. Tärkein oli markionismi, joka syntyi Roomassa vuonna 144 Marcion Sinopelaisen ajatuksista. Markionismi selitti, että Jeesus ei ollut suinkaan ihminen, hän vain näytti olevan ihminen – siis Alien-elokuvien mukaan hengitys ei huurunnut pakkasessa. Sitten tuli areiolaisuus, jonka perintöä jatkavat nykyiset Jehovan todistajat. Gnostilaisuus eli ja voi hyvin ensi vuosisatoina. Paavali joutui syyttämään seurakunnilleen kirjeitä kirjeiden perään, koska ne olivat hakshtaneet noihin – Paavalin mielestä – harhaoppeihin.

Vasta vähitellen ns. ortodoksikristityt saivat enemmistön väestä taakseen. Areiolaisuus oli vielä Nikean kirkolliskokouksen aikaan voimissaan jopa niin, että sen kannattajat poistuivat Nikean kokouksesta kesken kaiken tyytymättöminä uskontunnustuksen tekstiin, joka oli heidän oppejaan vastaan. Yleensä ottaen nikealaisen uskontunnustuksen jokainen lause oli jotain ”harhaoppia” vastaan. Nimenomaan esimerkiksi ”kärsi Pontius Pilatuksen aikana” oli suunnattu markionisteja vastaan, jotka väittivät, ettei Jeesus voinut kärsiä, koska hän oli jumalolento.

Kirjoittaja on eläkeläinen, entinen IT-projektipäällikkö.

”En ole teologi, mutta ehkä jotkut ajatukset kirjoituksessani kiinnostavat muitakin tapaisiani maallikkoja. (Me papit nauroimme niin, sanoi Kangasalan kirkonvartija).”

SKEPSIKSEN HAASTE

20 000 €

**PUHTAANA KÄTEEN SILLE, JOKA TUOTTA
VALVOTUISSA OLOSUHTEISSA
PARANORMAALIN ILMIÖN.**

Mentalisti Pete Poskiparta ja toimittaja **Ivan Puopolo** ovat lupautuneet maksamaan kumpikin 5000 euroa em. kokonaissummasta. **Tähtitieteen tohtori Hannu Karttunen** ja **elokuva-
tuottaja Iiro Seppänen** ovat lupautuneet maksamaan kumpikin 2500 euroa. Skepsis ry maksaa summasta 5000 euroa. Haastesumma voidaan maksaa myös humanoidistipendinä – 20 000 euroa puhtaana ulottimeen sille humanoidille, joka itse noutaa stipendin ja antaa samalla DNA-näytteen tai vastaavan. Poikkeustapauksessa summa voidaan myös maksaa mukana seuraavalle ihmiskontaktiseuralaiselle.

LIITY SKEPSIKSEN JÄSENEKSI!

Kuka tahansa kiinnostunut voi hakea jäsenyyttä koulutustaustasta ja elämäkokemuksesta riippumatta, kun hän hyväksyy yhdistyksen säännöissä määritellyn tarkoituksen ja toimintaperiaatteet.

Yhdistyksen kalenterivuositainen jäsenmaksu vuodelle 2017 (sis. Skeptikko-lehden tilauksen) on 30 € tai alle 24-vuotialta 15 € (jos olet alle 24-vuotias, ilmoita syntymäaikasi).

Voit myös tilata Skeptikko-lehden liittymättä jäseneksi. Tilausmaksu on 30 € / vuosi.

Jos liityt keskellä vuotta, sinulle toimitetaan kaikki kuluvana vuonna ilmestyneet Skeptikko-lehdet jälkeinpäin.

Voit liittyä Skepsikseen netissä tai lähettämällä vapaamuotoisen hakemuksen sihteerillemme:

Skepsis ry, Paula Heinonen,
Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki

Täytä jäsenhakemuskaavake: www.skepsis.fi/liity

SKEPSIS^{RY}

30 vuotta kysymyksiä

Skepsis ry:n yhteystiedot

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki

Internet: www.skepsis.fi

Pankkiyhteys:

IBAN: FI13 4055 2920 1119 88 BIC: HELSFIHH (Aktia)

IBAN: FI75 7997 7997 4476 07 BIC: HOLVFIHH (Holvi)

Jäsenasiat, lehtitilaukset, osoitteenmuutokset

Paula Heinonen

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki

puh. 040 820 9166, secretary@skepsis.fi

Taloudenhoitaja

Toni Heikkinen

Keskuskatu 14 B 13, 04600 Mäntsälä

puh: 050 537 3792, treasurer@skepsis.fi

Skepsiksen hallitus vuonna 2017

Puheenjohtaja **Otto J. Mäkelä**

varapuheenjohtaja **Tiina Raevaara**

Ville Aarnikko, Denis Galkin, Juha Leinivaara,

Heikki Nevala, Santtu Puukka

Alueyhteyshenkilöt

Joensuu: Vesa Tenhunen

puh. 0400 935 893

vesa.tenhunen@skepsis.fi

Jyväskylä: Juha Merikoski

puh. 040 755 1820

juha.merikoski@skepsis.fi

Kuopio: Aulis Koivistoinen

puh: 050 5439 647

aulis.koivistoinen@skepsis.fi

Oulu: Jouko Salo

puh. 040 766 0743

jouko.salo@skepsis.fi

Tampere: Jose Ahonen

puh. 040 558 7497

jose.ahonen@skepsis.fi

Turku: Heikki Kujanpää

puh. 044 022 0420

heikki.kujanpaa@skepsis.fi

Skepsis ry:n tieteellinen neuvottelukunta

TNK:n puheenjohtaja, professori **Jukka Maalampi** (hiukkasfysiikka), professori **Kari Enqvist** (fysiikka), professori **Mika Hemmo** (oikeustiede), PsT **Virpi Kalakoski** (psykologia), dosentti **Hannu Karttunen** (tähtitiede), **S. Albert Kivinen** (filosofia), professori **Hanna Kokko** (biologia, ekologia), professori **Eerik Lagerspetz** (yhteiskuntatiede/filosofia), professori **Hannu Lauerma** (lääketiede), professori **Anto Leikola** (biologia, oppihistoria), dosentti **Marjaana Lindeman** (psykologia), dosentti **Juha Merikoski** (fysiikka), dosentti **Markku Myllykangas** (terveys sosiologia), dosentti **Ilkka Pyysiäinen** (uskontotiede), professori **Jeja Pekka Roos** (sosiaalipolitiikka), dosentti **Veijo Saano** (lääketiede), **Anssi Saura** (biologia).

Skepsis ry on vuonna 1987 perustettu suomalaisten skeptikkojen yhdistys.

Skepsiksen vuonna 2009 muutettujen sääntöjen mukaan yhdistyksen tarkoitus on:

- Edistää kriittistä ajattelua, tieteellisen tiedon hankintamenetelmien opetusta sekä tieteeseen ja järkeen perustuvaa käsitystä maailmasta.
- Edistää kiisteltyjen tai erityisen poikkeuksellisten väitteiden tieteellistä tarkastelua.
- Edistää keskustelua tieteelliseen maailmankuvaan liittyvistä tärkeistä aiheista.
- Ylläpitää tällaisesta toiminnasta kiinnostuneiden ihmisten verkostoa, järjestää kokouksia ja keskustelu- ja luentotilaisuuksia sekä harjoittaa tiedotus- ja valistustoimintaa.

Yhdistys on poliittisesti, aatteellisesti sekä uskonnollisesti sitoutumaton. Yhdistyksen varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä yksityinen henkilö tai

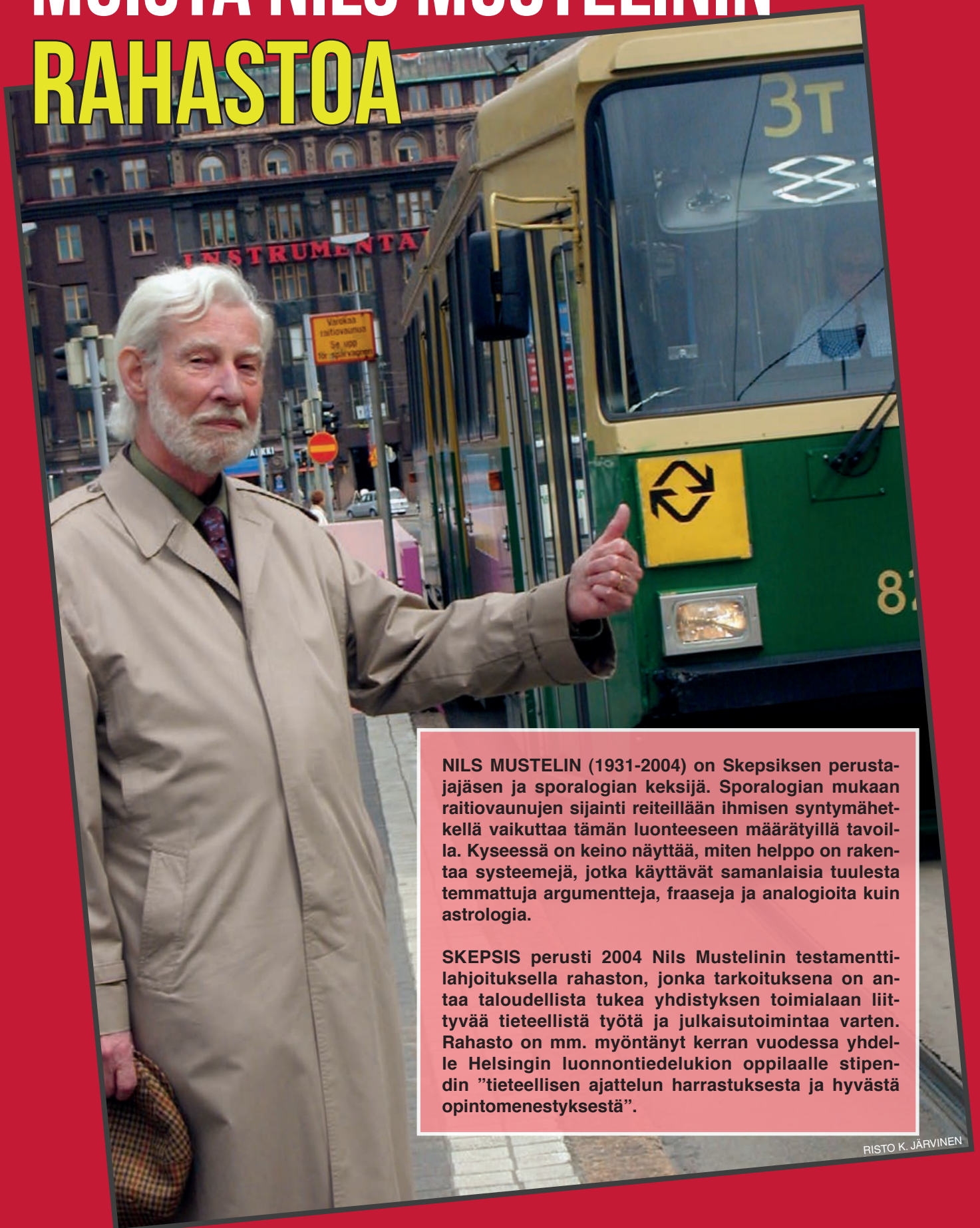
oikeustoimikelpoinen yhteisö, joka hyväksyy yhdistyksen tarkoituksen ja toimintaperiaatteet. Kannattavaksi jäseneksi voidaan hyväksyä yksityinen henkilö tai oikeustoimikelpoinen yhteisö, joka haluaa tukea yhdistyksen tarkoitusta ja toimintaa.

Yhdistys julkaisee neljä kertaa vuodessa ilmestyvää Skeptikko-lehteä.

Mallia yhdistykselle haettiin Yhdysvalloissa 1976 perustetusta CSICOPista (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal), mikä ilmenee mm. yhdistysten samankaltaisina toimintaperiaatteina. Skepsis ry toimii kuitenkin itsenäisesti, vaikkakin yhteistyössä CSICOPin (nykyään CSI – the Committee for Skeptical Inquiry) ja muiden vastaavien järjestöjen kanssa.

Yhdistys on ECSOn (European Council of Skeptical Organisations) ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsenjärjestö.

MUISTA NILS MUSTELININ RAHASTOA

NILS MUSTELIN (1931-2004) on Skepsiksen perustajajäsen ja sporalogian keksijä. Sporalogian mukaan raitiovaunujen sijainti reiteillään ihmisen syntymähetkellä vaikuttaa tämän luonteeseen määrätyillä tavoilla. Kyseessä on keino näyttää, miten helppo on rakentaa systeemejä, jotka käyttävät samanlaisia tuulesta temmattuja argumentteja, fraaseja ja analogioita kuin astrologia.

SKEPSIS perusti 2004 Nils Mustelinin testamenttilahjoituksella rahaston, jonka tarkoituksena on antaa taloudellista tukea yhdistyksen toimialaan liittyvää tieteellistä työtä ja julkaisutoimintaa varten. Rahasto on mm. myöntänyt kerran vuodessa yhdelle Helsingin luonnontiedelukion oppilaalle stipendin "tieteellisen ajattelun harrastuksesta ja hyvästä opintomenestyksestä".

RISTO K. JÄRVINEN

Rahaston tili: IBAN: FI07 40552 9201 08216

Posti Green

Vain 15 €

NÄYTÄ SKEPTIKOLTA!

HANKI SKEPSIS RY:N T-PAITA

Myydään yhdistyksen järjestämissä tilaisuuksissa ja postitse.

Tilaukset: holvi.com/shop/skepsis
Holvista voit myös tilata Skeptikko-lehden ja hankkia vanhoja irtonumeroita!

Mallit:
1. Ihanko totta? 2. Sapere Aude
Koot: S, M, L, XL.

Tilaa myös Skepsis ry:n haalarimerkki!
Usko, että saat sen hintaan 2,50 €!

